

GEORGE
GORDON
BYRON

БАЙРОН

САЙЛАНМА

ШЕЪРЛАР

ДОСТОН

ДРАМАТИК
ДОСТОН

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЁТ ВА САНЪАТ НАШРИЕТИ
Тошкент — 1974

Рассомлар
Дмитрий ЦИРИН
ва
Максим РЕИХ

$\frac{7-4-4-175}{Б-М-352-06-74}$ 42-74

© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1974 (таржима).

Байрон асарларининг ушбу «Сайланма»сига унинг турли даврларда ёзган шеърлари, «Чайльд Гарольд» достонидан парча, «Шилён тутқуни» достони ва «Манфред» драматик достони киритилди.

Улуғ инглиз шоири Жорж Гордон Байрон (1788—1824)нинг бутун ижодий фаолияти исёнкорлик руҳи билан тўладир. У — табиатнинг эҳтиросли куйчисигина эмас, инсон шахсий кечинмаларини катта шеърий қудрат билан очолган ижодкордир. У сиёсий граждан лирикасида озодлик учун кураш ғояларини илгари сурди.

Байроннинг исёнкор, ўз моҳияти билан тўлғин ижтимоий-сиёсий шеърляти инглиз жамиятининг реакцион доираларига қарши қаратилган эди. Бутун реакцион матбуот Байронга қарши иғволар ёғдирди ва у Ватанни ташлаб кетишга мажбур бўлди.

Уликлар шарпаси бўронлар ошиб,
Қулоғимга худди нидодай келар.
Қаҳрамонлар руҳи юрар адашиб,
Она юрт кўкида шамолдай елар.

Байрон 1816 йилда Швейцарияга, кейин Италияга жўнайди.

Байрон Англияда инқилобий кўтарилишни орзиқиб кутди, у агар инқилоб бўлса, курашда шахсан иштирок этиш учун ватанига қайтажанини кўп марта айтган эди.

У умрининг охиригача собит курашчи шоир сифатида ижод қилди. Ун доимо озодлик учун кураш майдонлари ўзига тортди. Байрон 1821—1824 йилларда карбонарийлар ҳаракати тор-мор қилинган, озодлик учун боққўтарган грек ватанпарварлари ҳаракатига қўшилди.

1823 йилнинг июнида Байрон «Геркулес» кемасини ўз маблағлари ҳисобига қуроолантирди. У Греция миллий-озодлик курашининг илҳомчиларида бирига айланди. Грек қўзғолончиларини бирлаштиришда фидокорона ишлар олиб борди. Замондошлари унинг ҳарбий қўмондон сифатидаги юксак ишқидори ҳақида ҳам сўзлайдилар.

Байроннинг энг яхши асарлари бугун ҳам катта шеърини кучга эгадир. Байроннинг Белинский таъбири билан айтганда, XIX аср Прометейнинг ижодиёти озодлик ва ҳақиқат жарчиси сифатида бутун инсоният учун қадрлидир.

ШЕЪРЛАР

СЕВГИНИНГ ИЛК БЎСАСИ

Йўқол, эй, жимжимадор, адабий инжа сўзлар,
Тарқал, ёлғону яшиқ, ғийбатларнинг тўдаси.
Нурин сочиб мафтункор нафису шаҳло кўзлар,
Сархуш этади мени севгининг илк бўсаси.

Хаёлу тасаввурга асир қофиябозлар,
Етар чучмал туйғулар ва оҳанглар нағмаси.
Совуқ сонетларингиз — бачкана эҳтирослар,
Сизга танишмас жонбахш севгининг илк бўсаси.

Агарки сен илҳомдан бўлолмассан баҳраманд,
Ташриф этмас Аполлон — ишқу илҳом музаси,
Ушанда сен ўпичнинг сеҳри билан бўлгил банд,
Илҳом-ижод манбаи — севгининг илк бўсаси.

Муздаккина уйдирма гаплар тўқишмас касбим,
Эй, беибо риёкор, чинқирганинг нимаси!
Қалбим шеърнат билан мустаҳкам чамбарчаским,
Нур-ҳарорат бағишлар севгининг илк бўсаси.

Чўпон қизу сурув ҳам кўнгилга берур ором,
Аmmo тугён уйғотмас қонда уларнинг саси;

Сўнар ҳар қандай орзу, ҳар қандай гўзал мақом,
Кучини кўрсатганда севгининг илк бўсаси.

Одам Ато давридан токи бу кунга қадар
Донм бебахт бўлмаган билсанг инсон бўласи.
Ер юзининг жаннати битмагандир сар-басар,
Уни намоён этар севгининг илк бўсаси.

Лаззат дамлари ўтар, сўнар завқу эҳтирос,
Тутишга қодирмассан, ўтар йил силсиласи.
Барча хотиралардан энг азизу беқиёс
Абадий хотирадир севгининг илк бўсаси.

1805

МУҲАББАТНИНГ СЎНГГИ ХАЙР-МАЪЗУРИ

Умримизнинг боғида ишқ-муҳаббат гуллари
Ажал шабнамни эмиб унгайдир, йўқ назари.
Аммо шаддод вақт қўли юлқиб ташлар уларни
Айтилганда севгининг сўнги хайр-маъзури.

Беҳуда эркалашлар бизни эта олмас шод,
Аҳд қиламиз — севгига садоқатдир мазмуни.
Аммо бир соат ўтмай уни этажак барбод,
Улим олди айтилган ишқнинг хайр-маъзури.

Далда бериб кўнгилга хаёл шивирлаб ўтар:
«Йўлимизда яна дуч келажакмиз охири!»
Аммо алдоқчи тушлар заҳарни пинҳон тутар,
Айтилганда севгининг сўнги хайр-маъзури.

Қаранг! Маца икковлон: бу бегубор муҳаббат
Болаликдан гуллашга лойиқ эди, арзирди.
Эндигина очилгач, совуқ урди бешафқат,
Айтилганда севгининг сўнги хайр-маъзури.

Соҳибжамол! Кўз ёшинг тўкилади шашқатор,
Сени қутқармоқ маҳол, бу — ишнинг энг оғири!

Ақлсизлик ақлингги емирди-ку ларзакор,
Айтилганда севгининг сўнгги хайр-маъзури.

Кимдир бу жабрдийда? Одамлардан ҳайиқар,
Ўрмонли мағорага жўнаш бўлмиш тақдири.
У шамолу тоғларга ўз дардидан ҳайқиран,
Мазмуни — муҳаббатнинг сўнгги хайр-маъзури.

Нафрату ғазаб билан юраги тўла нуқул,
Ўтмиш осудаликнинг қолмаган учқун-нури.
Надоматлар ўтида ёниб битгандир буткул,
Айтилганда севгининг сўнгги хайр-маъзури.

У пўлатга айланган қалбларга қилар ҳавас,
Кимнингки бу ҳаётдан ҳиссиз ўтаркан умри,
Ундайларда ҳаяжон, ўтмиш завқи қўзғалмас,
Бефарқдир муҳаббатнинг сўнгги хайр-маъзури.

Орзу-армонлар ўтиб, борамиз ўлим сари,
Муҳаббат ҳам ўзгарар, бўлма севги маҳзуни.
Эҳтирослар тўлқини ёшликда бўлар бари,
Кафандир муҳаббатнинг сўнгги хайр маъзури.

Астрейя шундай қонун этади бизга тортиқ:
Ўч-қасосга элтади лаззат, ҳаёт ҳузури.
Муқаддас муҳаббатга кимки бўлибди содиқ,
Гуноҳин ювар ишқининг сўнгги хайр-маъзури.

Яллулганган у қутлуғ қурбонгоҳга пешма-пеш
Сарву мирт гулчамбарин бир-бир қўй, шу охири.
Мирт хуш бўйи лаззату оромингга бўлар эш,
Сарвда — муҳаббатнинг сўнгги хайр-маъзури.

ЛОК-НА-ГАР

Мода мухлисларин маскани гулгун,
Сокин, оромижон паркка йўқ ихлос.
Қорли қояларни истар дил бугун,
Эрк ва муҳаббатга ўша жойлар соз!
Каледония тоғлари кўнгилни тортар
Чақмоқ алангасин ёндириб ҳар ён.
Ваҳший шаршаралар бўкириб ётар,
Шаддод Лок-на-Гарга фидо тану жон!

Болалик чоғларим унда кезардим,
Шотландча кийимлар усти бошимда.
Ўлган баҳодирлар руҳин сезардим,
Ўй суриб оқшомлар ўрмон қошида.
Ҳали чарақламай тунги юлдузлар,
Думалаб кетмасдан офтоб шари,
Афсоналарингни хотирам сўзлар,
Кўз ўнгимда Лок-на-Гар мард ўғилларни.
Ўликлар шарпаси бўронлар ошиб
Қулоғимга худди нидодай келар.
Қаҳрамонлар руҳи юрар адашиб,
Она юрт кўкида шамолдай елар.
Бунда муз либосда ҳукмрондир қиш,

Буғ бўлиб таралар туман девори.
Аждодлар сояси тун-кун кезармиш,
Лок-на-Гар чақмоқли булут диёри.

Эй бахтсиз жангчилар! Қўрқинчли, машъум
Улим тушларини кўрмадингизми?
Куллоденда ўлимга бўлдингиз маҳкум,
Гулчамбар безамай ҳурматингизни.
Барибир бахтлисиз! Шону шараф ёр,
Бремар қўриқлар қабр уйқунгизни.
Довруғ, шуҳратингиз куйлайди диёр —
Жўр бўлар Лок-на-Гар ҳурматлаб сизни.

Кўпдан тарк этгандим сени, гул ўлкам,
Улуғвор бағрингга қайтмагумдир тез.
Нигоҳни олгудек йўқ гулларинг ҳам,
Аммо ҳар нарсадан сен менга азиз.
Дил севмас Альбион кўркли қучоғин,
Уша чўнг даралар хаёлни тортар.
Севаман қарағай, қоя, ирмоғинг,
Хафақон, даҳшатли, гўзал Лок-на-Гар.

1806

.

**ХАРРОУ ҚАБРИСТОНИДАГИ
КЕКСА ҚАЙРАҒОЧ ТАГИДА
ЁЗИЛГАН ШЕЪР**

Қадрдон соягоҳим! То ергача солланиб,
Баҳор еллари билан шивирлайсан зорланиб.
Бир пайт дўстлар давраси қизиган жойда бугун
Ёп-ёлғиз ўтирибман хаёллар билан тутқун.
Узоқ элларда мендай улар ҳам, балки ҳозир
Ўтмиш кунларимизни маъюс қилар ёд-хотир.
Сўқмоқ йўллардан юриб сени соғиниб келдим,
Кўрку салобатингга ҳавас билан тикилдим.
Эй, кекса қайрағочим, сен сирли шивирладинг,
Умр кунботарида хаёлларга ўрадинг.
Бошим устида ўша қора гумбазинг ҳамон,
Борлиқ ҳам ҳамон ўша, фақат мен бўлак аммо.
Баланд-баландда шохлар ингранадн осуда,
Ўтмиш кунлар мадҳи бор улар ҳикоясида.
Менга айтурлар гўё: шунда экансиз, ҳозир,
Сўнгги дўстлик саломин қабул эт, дерлар, шоир!

Биламанки, тақдирнинг белгиланган бир куни
Бадан совиб, босилар эҳтирослар тўлқини.
Менга шундай туюлар: ўлимни қаршилаб шод —
Оҳ, ўлим қанийдики дилларни этса обод!—
Яхши кунларим ўтган ерни танларди кўнглим,

Шунда кўмилмоқликни фарз деб англарди кўнглим.
Ёшлик ва бахтиёрлик ҳамдам бўлган ерда бил,
Ўлим соатларини кутмоқ ҳам бўлар енгил.
Бу заминда баҳорни мен қилар эдим байрам,
Ушалмаган орзулар ўлкасида олай дам.
Япроқларнинг тўлқинли чодирини бошим узра,
Ўт-ўланнинг оромбахш сасидан олиб баҳра,
Болаликдан севганим мох-ўтларга чўмилиб,
Изларимни сақлаган тупроқ билан кўмилиб,
Кўраётгандай яна ўсмир йиллар тушларин,
Йиғлаб, кўз ёши қилган ёшлик тенгу тўшларим —
Қалин давраларида, хотирада бўлурман,
Бўлак — бошқа оламдан, майли, унутилурман.

1807

А Й Р И Л И Қ

Эслайсанми, биз ғамгин
Тақдирга бердик-да тан,
Узоқ ҳижронга мойил,
Ажралишдик дафъатан.
Сўзингдаги совуқлик,
Кўзингдаги лоқайд ҳол.
Айрилиқ соатидан
Хабар берганди яққол.

Нохушгина бўзарган
У совуқ тонг ҳавоси,
Изтиробли йилларнинг
Бўлганди ибтидоси.
Номуссизлик — қисматинг,
Қор йўқ ҳукми тақдирга,
Шерик бўлиб, иснодинг
Баҳам кўрамиз бирга.

Ҳар бир киши қалбига
Гап солур номинг, ҳайҳот,
Биз сен билан то бу дам
Қадрдон бўлдик наҳот?

Исмингни енгил-елпи,
Бедард олишар тилга,
Сени ўзимдай тўқис
Билишим сирдир элга.

Муҳаббат — севгимизни
Ниҳон тутдик кўп замон.
Ғусса-алам сирини
Пинҳон сақлайман ҳамон.
Агар яна висолга
Ёр этса толе мени,
Кўз ёш ва сукут билан
Қарши олардим сени!

1808

БОШ СУЯҚДАН ҚИЛИНГАН КОСАДАГИ ЁЗУВ

Қўрқма: мен оддий бир суякман, холос,
Сўнган қалбни эслаб, қилма хумори.
Энди бу косадан чиқолмас паққос
У тирик бошларнинг шум кирдикори.

Мен сендай яшадим, севдим ва ичдим,
Энди-чи, жонсизман, тўлдириб май қуй!
Мастлик жиннилингинг ранжитмас, кечдим,
Қуртлар чайнагандан шу менга маъқул.

Қуртлар галасини боққандан кўра
Май қадаҳи бўлмоқ олий аъмолим.
Даврангизда мағрур айланиб юрай,
Илоҳий шаробга тўлиб лиммо-лим.

Ақллилар нур сочган бош ичра бугун
Ақлларни қўзғаб, кўпирар чағир.
Йўқ бўлган миялар ўрнида гулгун —
Май бўлса — улкан бахт эмасми, ахир?

Тагигача сипқор! Балки, неваранг
Бош косангни қазиб топади бир кун.

Янги базмларнинг даврасига ранг —
Бағишлаб, суягинг айланса мумкин.

Тирикликда бошдан ким нима олар?
Арзимас заррадир — ичида бор мол.
Аммо ўлгандан сўнг, иш бериб қолар,
Бирор кори ҳолга яраб бемалол.

1808

**БАХТЛИСАН,
НИМА ҲАМ ДЕР ЭДИК,
КЎП СОЗ!**

Бахтлисан, нима ҳам дер эдик, кўп соз!
Қанийди менга ҳам бахт бўлса насиб.
Ярашиб, қаршингга чиқардим пешвоз,
Ерқин толейннга келиб ҳавасим.

Мен кўрдим эрингни, шоддир зиёда,
Аламни ютишга етди журъатим...
Сени у севмаса эди мабода
Уни мен ёмондан ёмон кўрардим.

Ўғилчанг кулади, рашк этар таъқиб,
Бу зил юкдан дилга алам соламан.
Аммо онасини севганим ҳақи,
Кулган лабларидан бўса оламан.

Бўса оламану ютаман ғамни,
Бола отасининг қуйилган ўзи.
Асир этиб олар зумда одамни
Онасин кўзидай нурланган кўзи.

Яхши қол! Бахтингга келмас ҳасадим,
Айтмасман нолиниб бир сўз аммо ман.

Бироқ ёнгинангда қалбу жасадим
Сенга бағишланур, Мэри, тамоман.

Сиздан узоқда мен айтардим мудом:
«Ешлик ўтин босди ўтган кўп йиллар».
Бу учрашувга қадар билмасдим тамом
Аҳдида барқарор бўлишин диллар.

Ҳовлиқиб қолмадим мен бу висолдан,
Севгим кўз олдимда турса-да гарчанд.
Бу ҳирс — жиноятга яқин бир ҳолдан
Шошиб қолмадим мен ва емадим панд.

Ҳислар қуюнини сезмоққа қодир
Нингоҳинг ҳайратда боқарди беҳис.
Кўзларида шаддод бир сукут ҳозир,
Таассуф сукути солмиш оғир из.

Йўқол, алам тўла баҳор уйқуси,
Ўтмиш хотиралар ўти, кўп ёнма!
Қани афсун тўла йиллар туйғуси?
Жим бўл, ё ўл, юрак, ортиқ ўртанма!

1808

В И Д О

Жудо бўлмас эдилар улар,
Бадкирдорлар жудо этдилар.
Ортинқ қалблар сақлайди жафо,
Осмондадир ҳақиқат, вафо.
Шодлик битди уларга мангу,
Ешлик хазон, яшаш-да оғу.
Айри яшаш деган ўй, хаёл
Бўлди заҳар, оғули бир қол.
Севгучилар қалбида фиरोқ,
Қунлар ўтар ўксиз ҳаётда.
Қайғуларни асло аритмоқ
Мумкин бўлмас бу коинотда.
Айрилиқда ва лекин ҳамон
Жароҳатлар изи сақланур,
Шундай довул уриб ажратган
Икки қоя зулматда ёнур:
Шўрликларни сўнгсиз, беомон
Денгиз қаҳри ажратиб ётар.
Қалдироқлар уриб титратар.
Лекин ва на чақмоқ, на бўрон,
Ва на ўтда куйдиргувчи ёз,
На қишдаги қаҳратон аёз,
Бир замонлар иккита дўст-ёр
Юрагида бўлган муҳаббат
Изларини нобуд, тору мор.
Халок эта олмамиш албат.

Голриж «Крестаба»

Алвидо ёр! Агар шу бало
Қисматда бор бўлса — алвидо!
Сен бераҳм бўлсанг ҳам аммо,
Мен душманлик қилмасман — видо!

Қучоғида ширин, осуда
Уйқу билан тўлиб ётганинг,
Ер ҳислари асло кўзингга
Бадном бўлиб учрамас сенинг!

Агар қалбим уришларини
Жиндек сеза олсайдинг — инон,
Шунча ёмон кўрмақдан мани
Бўлур эдинг ўзинг пушаймон.

Юрт кулса ҳам энди майлига,
Зарба гали сандадир бу бор:
Мен мубтало бўлган балога
Сени мақтов қилар гирифтор.

Майли қаро, осий бўлай ман,
Ҳақ ҳам берай қарғамоқ учун.
Аммо мени қучиб ўрганган
Қўллар билан ўлдирмоқ нечун?

Сен ишонким, севги ўтини
Ёлғиз йиллар сўндира олур,
Аччиқ ғазаб икки юракни
Ажратолмас ва ожиз қолур.

Шу сезги сенда ҳам сақланур,
Севиб ёнмоқ қисматдир менга
Бир ўй билан юрагим ёнур:
Энди доим ётдир мен сенга.

Уликларга аламли фарёд,
Оҳ, нақадар мудҳиш бу таққос?

Иккимиз ҳам ҳаётмиз, ҳайҳот...
Кунлар ўтар беваларга хос.

Ширин тили шод этган чоғда
Қизимизни эркалар экан,—
Қизим, отанг сендан узоқда
Дея имо қилганингда сан —

Пайқаганда маъсума буни,
Уни ўпу шу онда бедод
Севгинг ичра жаннат топганни
Ва хайрихоҳ бўлганни эт ёд.

Агар қизда ташлаб кетганинг,
Бир ер топсанг падарга ўхшаш,
Ура бошлар юрагинг санинг
Ва қўзғалар менда ҳам шу ғаш.

Гуноҳимни биларсан, балки?
Мажнун бўлиб суйганим, холос.
Армонларим хазон ва сени
Суймак билан куйганим, холос.

Борлиғимни титратдинг, ишон,
Киборликни севмас бу мағрур
Руҳим сени дерди ва бу жон
Энди ундан албат ажралур.

Ҳамма битди — сўзлардир абас,
Мен айтганлар ундан ҳам ёмон.
Лекин қалбга биз ҳоким эмас,
Унда орзу чексиздир ҳамон.

Алвидо ёр! Сендан узоқда,
Ҳар бир мунис нарсдан маҳрум,
Қалбим азоб деган тузоқда,
Бундан ортиқ бўларми ўлим?

1808

АЛЬБОМГА

Йўловчилар эътиборини
Якка қабр тортгандек бир дам,
Шу бир парча қоғоз бетлари
Кошки тортса нигоҳингни ҳам.
Узоқ йиллар ўтгач, бир замон,
Шу варақни ўқиганинг он,
Шоир нени орзу қилганинг
Ва эсларсан қандай севганинг.
Билки, шунда топгайсан уни,
Шу қоғозга кўмган қалбини.

1809

ҚАДАҲЛАРНИ ТҮЛДИРИНГ

Қ ў ш и қ

Қадаҳларни тўлдилинг! Дўстлар чиндан етди гал,
Май оқими бу хилда кўпирмаган ҳеч маҳал.
Тагигача ичамиз — ким ичмас?— Бўлса ғами
Фориғ бўлар ғуссадан, бу шаробдир малҳами.

Дунёда кўпни кўрдим, кўп шодлик кўрдим, билдим,
Қора ўтли кўзларнинг нурларида чўмлдим.
Севдим — ким ҳам севмабди?— Аммо севатуриб ҳам,
Ўзимни бахтиёр деб ҳисобламадим бир дам.

Баҳорим ғарқ гуллаган ўспиринлик йилларим,
Қалблар садоқатини мустаҳкам деб билардим.
Дўстликка ишонардим, муқаддас дўстлик сўзи,
Аммо шаробдан ортиқ дўстлик бўлмайми ўзи!

Муҳаббат орқасидан келар ҳижрон хитоби,
Дўстлик қуёши ботар, ботмас шароб офтоби.
Сен ҳам эскирасан, май,— не эскирмас жаҳонда?—
Аммо эскирган сари қадринг ошади жонда.

Агар бизга муҳаббат бахт қилар экан инъом,
Бошқа фидойиликка очилмас бизнинг эҳром.

Рашк қиламиз — шундайми?— Бунда дўстлик
Фақат стол атрофин қуршаган қий-чув тўда.^{беҳуда,}

Чунки ёшлик баҳордай ўтиб кетар қайтмасдан,
Фақат қизил шаробда бўлар абадий маскан.
Донолар бўлар-бўлмас айтмаганлар-да ахир,
Бандаларга абадий ҳақиқат кони — чағир.

Пандора қилмишидан бизнинг бечора дунё
Қайғу ва балоларга минг йилдирки, мубтало.
Умид-орзу нима гап? Қадаҳдан олинг бўса,
Умид-ишонч не керак! Бахтлидир ким маст бўлса!

Оташин шароб ичинг! Агар ўтган бўлса ёз,
Узум ҳароратидан қонингиз мавжланур соз.
Биз ўламиз — ким ўлмас?— Аммоки у дунёда
Геба бизни иситгай уватиб қайноқ бода!

1809

У КУНЛАРНИ УНУТ ЭТМОҒИМ ОҒИР

У кунларни унут этмоғим оғир,
Юрак-юрагимдан бўлиб мен мафтун,
Сен-ла бир вужудга айландик охир,
Сен эса қалбимни забт этдинг бутун.

Сен илк бор севгига иқроп бўлганинг
Уша кундан бошлаб, эй, ёри маккор,
Ғусса-азобларга лим-лим тўлганим
Қани билолсайдинг, бўлсанг хабардор.

Утиб кетган севги аламидан ҳам
Ортиқроқ бир дарднинг бўлмоғи мушкул.
Алдамчи эркалаш, хира ва мубҳам
Гуйғулар бамисли ранги ўчган гул.

Дафъатан — хушxabар, ўйламай-нетмай
У ишқ борасидан қилдинг шундай гап.
Ўтмиш кунлар ёдин гўё, тарк этмай,
Ҳамон юрагингда юрмишсан асраб.

Бераҳм бўлсанг-да, азизсан менга,
Гарчи воз кечсанг-да, ишқдан бесубут.

Билдимки, ёр бўлиб шафқат қалбингга,
У кунлар ёдини қилмабсан унут.

Шунинг ўзи далда, руҳ тортди енгил,
Азоб, ғуссаларни бир умр ташлаб,
Гарчи мендан узоқ бўлсанг-да, билгил,
Мангу меникисан бугундан бошлаб.

1809

ЮНОНЧА ҚҰШИҚ ТАРЖИМАСИ

Гайдэм менинг, ўзингга борман,
Гулбоғингга кирарман саҳар.
Флора¹ни таниб оларман
Рухсорингга қилганда назар.

Гайдэ, сени соғиндим, жўшиб
Латофатинг куйлағумдир маст.
Олиб келдим сенга бир қўшиқ,
Қўрқаманким, қўшиғим ёқмас.

Бўй таратиб, салламно айтиб
Сурх новдадай гўзал ва дуркун,
Очилибсан қизгина Гайдэ,
Яйратибсан ёш кўнглинг бугун.

Бироқ боққа сўлғинлик кирар
Дилрабойим кетганда йироқ.
О, тез беринг, тез, менга заҳар,
Гулдан кўра алаф яхшироқ!

¹ Ф л о р а — қадимги румоликлар афсонасида гуллар ва мевалар маъбудаси.

Сассиқалаф шираси бадхўр
Заҳарлагай ҳар бир шарбатни.
Заҳар ичмоқ мен учун ҳузур,
Унут этар гаму ғурбатни.

Ёлбормоқдан тийра бу басар,
Ёнимга қайт абад-абадга!
Ортиқ сени кўрмас эсам гар
Жойлаб кетгил мени лаҳадга!

Осонгина енгмоқ истайсан,
Ғолиб бўлмоқ ёқмайди кимга.
Эй, раҳми йўқ моҳир тийрзан,
Нигоҳ тингнинг урдинг қалбимга.

Табассум қил, бир бор табассум,
Дардларимга ўшадир даво.
Дил-дилимда орзум бор маъсум,
Ошармикин амалга аммо?

Боғда гуллар мунгли эгмиш бош,
Улар ичра йўқ гули сайдим.
Мен, Флора — тўкармиз кўз ёш,
Ёнимда йўқ, ёнимда Гайдэ.

1811

* * *

Умр йўлинг битди, қаҳрамон!
Шуҳрат-шонинг энди бошланур.
Сен озодлик берган муқаддас
Ватанингни куйида мағрур
Яшар сенинг жасоратинг ҳам
Ва улуғвор салобатинг ҳам.

Халқинг эркин оларкан нафас,
Унутолмас сени мутлақо.
Ҳалок бўлдинг! Қонинг ердамас,
Оқар бизнинг томирда, аммо —
Сенинг қудрат, ғалабанг ҳар он
Қалбимизга бўлгуси дармон.

Тилга олсак номингни жангда,
Душман ваҳм, даҳшатга тушар.
Қаҳрамоннинг шонли ўлимин
Қизлар қўшиқ қилиб айтишар.
Кўзларда ёш бўлмас, ёш, фақат
Пок руҳингга бўлур ҳақорат.

1814

КҰНГЛИМ ҚОП-ҚОРОНҒУ

Кўнглим қоп-қоронғу. Тезроқ кел, ҳофиз!
Қўлга олгил бу олтин созни.
Тор бўйлаб бармоғинг югурсинда тез,
Уйғотсин жаннатга хос бир овозни.

Тақдир сокурмаган бўлса орзумни,
Куйингдан кўксимда уйғониб қолар.
Кўз ёш тарк этмаган бўлса кўзимни
Эриб, кипригимдан сирганиб қолар.

Майли, куйинг бўлсин ёввойи, мунгли,
Шараф чамбаридай шодлик менга ёт.
Кўз ёши қилмоқни истайди кўнглим,
Йўқса дил азобдан бўлажак барбод.

Уқубат, қайғуга лим тўлибди у,
Уртанди узоқ ва бесас тутади.
Даҳшатли он етди — у худди оғу
Тўла коса мисол ўлим кутади.

1815

ТУШ

I

Икки юзлик бу ҳаёт: бор Туш минтақаси,
Ҳаёт-ўлим ораси деб атарлар уни,
Рост эмас бу: Тушларнинг ҳам дунёси бор кенг,
Поёни йўқ, ажаб қизиқ, аломат дунё.
Тушлар яшар, топар экан ўз такомилни,
Гоҳ кўздан ёш оқизгай, гоҳ бергай фароғат.
Гоҳи улар тафаккурга малол келади,
Гоҳ кундузги ташвишларни қувиб хаёлдан
Биз кечирган турмушнинг бир бўлаги мисол
Қириб келар қалбимизга, ҳаётимизга.
Улар гўё мангуликнинг ҳудайчилари,
Улар кечмиш руҳи мисол пайдо бўлар тез,
Валийлардек келажакдан қилар башорат.
Улар турар бошимизда, ҳокими мутлақ
Янглиғ мумкин шод этмоғи, азоб бермоғи;
Ҳайратларга солар бизни, ўтганлар руҳин
Бир сония кўрсатаркан соялар монанд.
Ёки ўтмиш соямасми? Унда надир Туш?
Ёки ақл ижодими? Ақл ҳаттоки
Тириклардан ҳам ёрқинроқ одамлар ясаб,
Сўнг бахш этиб мангулик руҳ вужуд тимсолин
Мумкин гавжум айламоғи сайёраларни.

Битта тасвир ўчмайди ҳеч, рўёдай турар
Уйқум ичра,— ахир меъёр тафаккурда йўқ,
Йилларни жам этар ўзда мудроқ тафаккур,
Бир соатга жойлай олур узоқ умрни.

II

Йигит-қизни кўрдим — улар яшил дўнгликда
Туришарди, иккиси ҳам гўзал, навниҳол;
Денгизни сал туртиб кирган бурун сингари
Эди дўнглик, аммо унинг этакларини
Денгиз ювиб ётмас эди, аксинча сўлим
Манзаралар ташланарди кўзга: далалар,
Тўлқин-тўлқин ўрмонлару кўкаламзорлар
Аро гоҳ-гоҳ учраб турар ғиштин томлардан
Кўкка ўрлар эди тутун. Дўнглик атрофин
Табиатнинг ўйинимас, инсон эккан дов —
Дарахтларнинг чўнг баргаги ўраб олганди,
Дўнглик бундан чиройлироқ эди яна ҳам.
Икков эди улар, қиз жим, ўзидай сулув
Жозибали манзарага турарди боқиб,
Ўспирин-чи тикилганди ёлғиз у қизга.
Иккиси ҳам ниҳол эди, ўғлон ёшроқ сал,
Қиз бўлса-чи, қиз зебойи бир ғунча эди,
Чиқаётган ой мисоли етилиб аста
Яқинлашар латофатнинг гул-гул фаслига.
Ўғлон эса дунёни кўп кўрганлигидан
Ёши катта туюларди; дунёда шу он
Нурга тўлиб ёнар экан бир чехра ёнда,
У тикилар дил тубига кўмиб ҳадикни:
Нурли чехра мангу ғойиб бўлар, деб кўрқар.
Ўғлон фақат шу қиз билан оларди нафас,
Фақат қизнинг гап-сўзлари кирар қулоққа.
Фақат қизнинг кўзи билан қарар маҳлиё

Қиз тикилган томонларга; дала-ўрмонни
Рангга кўмар, сўнг берилиб тикилар қизга,
Гўеки бир бўлиб кетар; қиз уммон каби
Ўғлон хаёл оқимини жамлар ўзида,
Қиз сўзларкан ўғлон бўлар масту мустағриқ,
Ногаҳон сал тегиб кетса қиз қўли, ошкор
Бўзараркан, қизараркан — тўлиб юраги
Дард ичида ширин-ширин титраб кетади...
Аммо ўғлон туйғулари қизга мутлоқ ёт,
Қиз дилига ўт ташлаган мутлақо бошқа,
Бу ўғлон-чи, қизга холос укайди, ука.
Укаси йўқ эди қизнинг, шу вайдан ўғлон
Болаликдан бир укадай бўлиб қолганди.
Қадим-қадим сулоладан сўнгги сурх новда
Эди-да қиз. Ўғлонга-чи ёқмас укалик,
Нечун?— Барин ғира-шира англаб олди у,
Қиз ногаҳон бегонани севиб қолганда.
Мана энди ҳозир ҳам у севар, шунданми,
Узоқларга тикилади дўнгликда туриб,
Эҳтимолки, ошиқ йигит ошиққанича
Тулпор отда дийдорига келмоқда елиб!

III

Туш ўзгариб кетди шу он кутилмаганда.
Тевараги томорқа-боғ бир ҳовли кўрдим,
Эскирган уй қаршисида эгарланган от.
Ўша ўғлон изтиробдан рамги оқариб
Кўўнагина бутхонада кезинар ёлғиз.
Сўнг столга ўтирар-да, топиб қаламни
Неларнидир ёзар тез-тез, бироқ мен қараб
Ҳеч на ўқиб ололмадим. У ушлаб бошин
Эгилди-ю, қалтиради безгак тутгандай,
Чоғи фиғон чекар эди, сакраб турди сўнг,

Ёзганини парча-парча қилиб ташлади,
Лекин унинг кўзларида ёш кўрмадим мен.
Кейин ўзин мажбур этиб сал хотиржамроқ
Кўринай деб турганида рўпарада боз
Пайдо бўлди муҳаббатнинг эрка дилдорн.
Қиз оҳишта жилмаярди, биларкан, ўғлон
Уни севар,— ишқни пинҳон сақлаб бўлурми?—
Ўғлон қалби доғда қолди шу қизни дея,
Қайғуларга юз тутмоқдан бахти ҳам қора.
Қиз буни ҳам билар, лекин барини билмас.
Ўғлон аста, илтифотсиз олди қиз қўлин,
Олган замон унинг лоқайд юзида хира
Тасвирига тиллар ожиз ўйлар сояси —
Кўринди-ю шу заҳоти ғойиб бўлди бот.
Ўғлон қизнинг қўлин қўяр ва жим, оҳишта
Хайр-маъзур ҳам қилмасдан тарк этар зални.
Айрилдилар жилмайишиб бир-бирларига.
Шошилмасдан дарвозадан ташқари чиққач
Сакраб отга минди-да, сўнг қамчи босди у.
Ортиқ қайтиб келгани йўқ бу эски уйга.

IV

Туш ўзгариб кетди шу он кутилмаганда.
Ўғлон энди йигит бўлди саҳролар аро,
Макон тутди жазирама жануб томонни.
Дил-дилига сингиб борар куннинг оқ нури,
Атрофда хўп ғаройиб ҳол ҳоким, ўзи ҳам
Хўп ўзгарган, эмас асло бир пайтдагидек.
Ўлкаларни кезди, денгиз-кўлларда юзди...
Ёприлдилар тўлқинлардай рўёлар бирдан,
Ададини билмоқ мушкул; аммо у йигит

Тушларнинг бир бўлагийди; мана у танҳо
Дим ҳаводан қочиб, ётар хароба ичра,
Устунларнинг соясида оларкан ҳордиқ,
Қурган меъмор аллақачон кетмиш йўқ бўлиб.
Хароба-чи, турар ҳануз; туялар ўтлар,
Ёнгинада, фонтан узра боғланган отлар,
Буғдой ранг юз карвон боши башанг либосда
Утирарди барчасига посбонлик қилиб,
Осойишта ухлар эди бу пайт бошқалар.
Бошлар узра балқимоқда ям-яшил само,
Шундай тиниқ, шундай софки осмоннинг юзи
Кўрнарди ундан фақат тангрининг ўзи.

V

Туш ўзгариб кетди шу он кутилмаганда.
Севимли қиз бўлган эди ўзгага насиб,
Аммо эри сева олмас у севган мисол.
Ундан олис яшар энди қиз, ўз уйида
Бола-бақра — гўзалликнинг зурёди аро
Рўзғор билан бўлиб. Бироқ юз берди не ҳол?
Ногоҳ дилбар чехрасига ғамнинг шарпаси
Пинҳон қайғу кўланкаси ўтди из солиб,
Гўё йнги кутиб, қотиб қолган ёшлардан
Титрадилар бирданга тийри мужгонлар.
Аёл дардин боиси не? Севилганди у,
Бу ерда йўқ, уни севиб кўкка кўтарган.
Ортиқ ранжлар пардасида пинҳон умид-ла
Оромига ғулғулалар солмайди йигит.
Аёл дардин боиси не? Севмасди ахир
У йигитни — бунини йигит биларди, шундан
Кечмишларнинг арвоҳидай аёл узра у,
Чарх уролмас, буза олмас хаёлларни ҳам.

Туш ўзгариб кетди шу он кутилмаганда.
 Юртга қайтган сайёҳ йигит. Меҳроб олдида
 Гўзал, дилбар қайлиғи-ла туради мана,
 Аммо ёшлик Юлдузининг Еғдуси, афсус,
 Ўзга гулрў, ўзга дилдор, ўзга бир чеҳра...
 Меҳроб олди турар экан, пешанасида
 Пайдо бўлди ўша кўҳна бутхона ичра
 Танҳо-ёлғиз кезинганда чеккан изтироб,
 Саросима, ҳаяжонлар... ўшандагидек,
 Ҳозирда ҳам унинг лоқайд юзида хира
 Тасвирига тиллар ожиз ўйлар сояси —
 Кўринди-ю шу заҳоти ғойиб бўлди бот.
 Никоҳ онтин ичди йигит бамайлихотир,
 Аммо қайлиқ сўзларини эшитмади у.
 Гўё боши айланарди, сезмас, не ҳолат
 Юз бермоқда, нима ишлар бўлмоқда алҳол.
 Бироқ ўша кўҳна зал ҳам, эскирган уй ҳам,
 Хоналар ҳам, ўша жой ҳам, ўша айём ҳам,
 Уша он ҳам, оппоқ кун ҳам, ўша соя ҳам —
 Бари, унинг ҳаётини қачон-қачондир
 Ўраб олган нарсалари ёпирилдилару,
 У ва меҳроб ўртасида туриб олдилар.
 Шундай пайтда қайдан улар бўлдилар пайдо?

VII

Туш ўзгариб кетди шу он кутилмаганда.
 Моҳитобон, муҳаббатнинг эрка дилдори
 Телба бўлиб қолди, ёрқин эс-ақлидан у
 Адашдими, хираланди мусаффо идрок.
 Кўзларида жило сўнди, нигоҳи эса

Ғайри оддий тус олмишди, қироличадай
Туюлар у ўзин сирли салтанатида.
Узуқ-юлуқ гаплар чиқар дудоқларидан.
Узгалар ҳеч илғай олмас тимсолий дунё
Бўлмиш унга кўз кўрарли одатий нарса.
Девоналик дерлар буни ва лекин доно
Бундан баттар телбароқдир, солгай бу ҳолга
Молихулё, ғам жилоси — туҳфаи ваҳшат.
Шу эмасми ҳақиқатнинг кўзгуси ахир?
Олис-олис кенгликларни қилгай яқин у,
Бор ҳолича рост кўргизгай ҳаёт юзини,
Воқеликни айлантиргай чин ҳақиқатга!

VIII

Туш ўзгариб кетди шу он кутилмаганда.
Сайёҳ йигит аввалгидек ғарибу танҳо,
Пироқлашди теградаги одамлар бари,
Ё ғанимга айландилар; ўзи ҳам ночор,
Нафрат ила адоватлар қаърида қолиб
Ноумидлик тимсолига айланмиш эди.
Энди унга барчаси ҳам бермоқда азоб,
Энди ул ҳам Понтий подшоҳи¹ мисол
Заҳар-заққум ютар асло қилмай хавотир,
Кўникай деб ичар ҳатто таом ўрнида.
Кўплар бундан ўлди, у-чи шу билан тирик,
Қорли тоғлар оғушига чиқиб кетар-да,
Юлдузлару коинотнинг руҳияти-ла
Суҳбат қурар! Қулоқ осар, ўрганмоқ истар,

¹ Понтий подшоҳи Митридад (эрадан олдин 120—63 й.) душманларнинг заҳар бериб қўйишидан қўрқиб, кўникаш мақсадида доим заҳар ютиб тураётган экан. (Таржимон.)

Сеҳру жоду сирларини билмоқ истар хўп,
Варақланар қаршисида туннинг китоби,
Тубсиз қаърдан учиб чиққан садолар эса,
Сеҳр-афсун аён айлар. Шундай бўлсин-да.

IX

Ғойиб бўлди тушим бирдан шу жойга келиб.
Ғаройиби бул эдики, ҳар икки тақдир
Тушда қандай инъикосин тополган эса,
Ўнгдагига мос тушганди — телба кетди қиз,
Иккиси ҳам бебахтликдан ўтмади нари.

1816

МАРЦИАЛДАН

Рўбарўнгда — Марциал, шоир,
Шеърларини ўқидинг ҳозир.
Завқ-сурудан яйрадинг жуда,
Сен шоирнинг тириклигида
Ҳурматини жойига қўйгил!
Ўлгандан сўнг шон-шуҳрат бир пул!

1821

ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬД ЗИЁРАТЛАРИ

(П а р ч а)

Гарольд юрар, уни қилмиш сеҳру ихлосманд
Тепаларнинг, дараларнинг, қирларнинг ҳусни...
Аммо бундай нуроний юрт бўлса занжирбанд —
Бу аччиқ ҳол кўп дилхаста қилмасми бизни?
Фақат танбал маишатбоз ё томоқхўрлар
Узун-узоқ сафарларнинг гаштини билмас,
Сафар бизга бахш айлайди лаззат, ҳузурлар,
Талқин айлар теран ўйлар, ҳаяжон-ҳавас,
Берар касал сийналарга покиза нафас.

Гарольд кетди, қолди-кетди қорли чўққилар;
Бу мужассам лавҳаларни ортиқ у кўрмас —
Испания днёрида энди сайр қилар —
Чўлда семиз подалари, йўлчи — ҳар нафас.
Аммо душман хийла яқин, ғоят беаёв,
Шу учун ҳам чўпон қурул ушлаб кезади,
Истамаски, подасига ҳамла қилсин ёв,
Балони даф қилмоқ лозим — ҳамма сезади,
Токи элнинг топталмасин номус-иъзати.

Лузитанлар тупроғини Испаниядан
Қайси бир ғов айиради? Садди-Чиними?
Ё тоғларнинг тизмасими бўлар дафъатан?
Ё Тахонинг шаффоф суви, оқ тўлқиними?
Икки юртни айиргувчи девор эмасдир,
Ўртадаги хусуматнинг боиси бўлак,
Икки ўлка чегараси анҳор эмасдир,
Фарангларнинг сарҳадида баланд тошлардек
Тоғ занжири бу элларни айирмас бешак.

Иўқ, бу юртлар ўртасида кичик ирмоқ бор,
Чўпон бунга подасини ҳайдар ҳар замон,
Бундан туриб ёв ерига боқар ғаразкор,
Нафратомуз назарларин ташлар ул томон.
Испанларда қорача ҳам хўжадай мағрур,
Лузитаннинг улусига гина сақлар дил,
Бу икки эл ўртасида тафовут зўрдир,
Нари ёқда халойиқ қул ва ҳамда разил,
Шундай олчоқ банда топиш бағоят мушкул.

ДОСТОН

ШИЛЙОН СОНЕТИ

Эрк! Озод фикрнинг қалбисан абад,
Зиндонда жамолинг ёрқинроқ яна!
Зиндонда ўғиллар сенга мардона
Бош уриб, топиниб яшарлар фақат.

Сара ўғилларинг қийнаб замона
Қаро гумбаз ичра айлар экан хор,
Дилларин ўт олмиш ёвга пинҳона,
Бўлмиш дунёларга донглари ошкор!

Эй, Шилйон! Зиндонинг кўҳна бир қаср;
Тубинг меҳроб; бунда вақтни айлаб мот
Бонивар судралиб кезмиш бетадбир.

Тошларда излари кўринар, ҳайҳот,
Ул излар ўчмагай асрдан-аср!
Қулликдан тангрига қилурлар фарёд!

ШИЛИОН ТУТҚУНИ

I

Қаранг, сочим оқарди оппоқ,
Кексайишдан эмас бу мутлоқ,
Ёки даҳшат, қўққис келган ғам
Бир кечада оқартмади ҳам,
Манглайим-ку ажинга тўлиқ,
На меҳнат, на иссиқ-совуқ — йўқ,
Зиндон этди аддон тамом.
Ёруғ кундан маҳрум, беором,
Диққинафас яшаб занжирбанд,
Бўлиб қолдим оқибат дардманд.
Қачон умрим тугар — йўқ нишон;
Эътиқод деб ўлим ва кишан —
Иснодига қолган отамиз
Қисматиға шерик бўлдик биз.
Олтов эдик — мен қолдим фақат.
Отамни тинч қўймади ғурбат,
Уни ўтга отдилар охир;
Оғам-иним, қадр-ку қадр,
Жондан кечди, маъсум ва порлоқ
Қалб қатига тушмасин деб доғ.
Учов бўлса тирик кўмилдик,
Зиндон ичра тутдай тўкилдик:
Иккимизни ер ютди, ҳайҳот,
Елғиз мен, мен қолдим, харобот,

Барн учу тутгани мотам,
О, орттирдим ўз бошимга гам!

II

Шилйон турар сув узра турғун:
Зиндон ичра етти зўр устун
Йўсилларга кўмилган эди.
Ногоҳ олис осмондан етиб
Девордаги дарздан кирган нур
Зулумотда милтиллаб базўр,
Устунларда ўйнайди маъюс;
Худди тунда лип-лип қилиб, сусг,
Еритмоққа ботқоқни, ҳоли —
Етмай қолган чироқ мисоли
Милтирарди танҳо ва сўник.
Ҳар устунда ҳалқа; чўнг, хунук
Ҳалқаларда — занжир мисли мор,
Занжирларда гўё оғу бор
Баданимга сингдики чунон,
Аср-аср ўтса ҳам, гумон,
Тамғаларнинг изин кетмоғи.
Неча йиллар қуёш сиёғин
Кўрмаганди бу шўрлик кўзлар.
Малол келар энди кундузлар
Асоратга чидамоқ қийин,
Кенжа укам ўлгандан кейин,
Мен жасадин ёнида ёлғиз
Нола чекдим паноҳсиз, ҳолсиз,
Эрдан кўнглим совиди аста.

III

Устунларга бизни вобаста
Қилмиш занжир; гарчи баримиз

Жам эдик-ку, жудо эдик биз:
Юролмасдик у ёқ, бу ёққа,
Қорамизни илғаб олмоққа
Тусимизни ўзгартириб сал,
Ғира-шира берарди халал,
Бўлдик-қолдик бегонасифат.
Бир нарсада сезардик роҳат:
Овоз бермоқ мумкин-ку ҳар чоқ,
Ҳол сўрамоқ, кўнгил кўтармоқ,
Кечмишлардан сўйлаш биланми,
Жанг қўшиғин куйлаш биланми —
Бироқ тезда бунинг бари-да,
Тиниб битди зиндон қаърида,
Овозимиз бўғиқ ва ғалат,
Овоз эмас, деворнинг суст, бад
Акс-садоси эди, ёввойи;
Қудрат сеҳри, эркнинг чиройи
Гар юракка бахш айласа завқ,
Овозда ҳам бўлур катта фарқ.
Орзу?.. Бироқ сасларки барбод,
Бари менга туюлади ёт.

IV

Орамизда мен улуг эдим;
Руҳсиз, ўздан кетмасин, дедим,
Укаларнинг ғамин еб кун-тун
Ўзимни ҳам унутдим бутун.
Кенжамиз-ку — отам эркаси...
Афсус! Унинг тарзи, чеҳраси,
Мовий само, тиниқ кўк йўсин
Кўзидаги жозоба, ҳусн
Онамизни эслатар чунон.
Ўз эрким-ла юрганда хандон

Қуёш сочган нур каби сулув,
Нафисгина чечак эди у,
Гарчи чечак фусункор эди,
Тақдирида сўлмоқ бор эди...
Тонг каби пок, ўйноқи, ўктам,
Болаларча тийрак ақли ҳам,
Беғамликда эди бир дунё...
Биров дарди қошида аммо,
Раҳмдиллик ҳиссин айлаб фош,
Оқар мовий кўзларидан ёш.

V

Бошқаси ҳам соф қалбли ўғлон,
Унда ҳоқим қатъият, имон,
Чорпахилдан келган, забардаст.
Лак-лак қўшин бўлса-да, чапдаст
Савашади, писандмас ўлим,
Ёқмас фақат бандалик ғули...
Тўлғонади кишанда у ҳам!
Сезардим мен: бедаво ситам
Енгинада, пинҳона, аста,
Айлар эди дилин шикаста...
Тўнғизларнинг додини берган,
Адирларда чарх урган мерган
Тобут билди зиндонни энди;
Иродати, шиддати синди.

VI

Сув қўйнида Шилён барқарор,
Тевараги — тўрт томонки бор

Оёқ етмас тубсиз ва чуқур;
Қаърда зиндон девори масрур
Тўлқинлар-ла ўпишиб ётар;
Сув остида, қабрдан баттар,
Уйилмишдир кўримсиз равоқ
Қоя тошлар ичида; ҳар чоқ
Қояларга урилар тўлқин,
Эшитилар шаршаракли ун,
Тепамиздан кетмас суронлар,
Тирқирайди зилол маржонлар.
Гоҳи бўрон дарича томон
Тўлқинларни хезлайди ёмон.
Юзимизга пуркаб ташлар сув;
Гоҳ қутурар гирдобу ғулув,
Ларзалардан титрайди қоя;
Шунда қалб дер: мана, ниҳоят,
Қулар бари, чўкармиз қаърга:
Ҳурлик берар ўлим бизларга!

VII

Айтганимдек, ўртанча укам
Юрак-бағрин ўртар эди ғам.
Дарғазабу хомуш, серқайғу,
Емакка ҳам боқмай қўйди у:
Маҳбусликнинг овқати ёвғон.
Мерганмасми баҳодир ўғлон,
Бундай ғамни ғам деб ўтирмас.
Оқ эчкининг оппоқ сутимас,
Бадбўй сувни ичамиз бедод,
Қачонки гул бўлибдир бунёд.
Маҳбус нонин оққан кўз ёшлар
Ёйилгунча ивитиб ташлар —

Ошкор эди бу ҳол бизда ҳам.
Йўқ, зорликдан тўзмади укам,
Яшаса-ю роҳатда агар
Тутқун бўлса, бундан-да баттар
Озарди у... яширмоқ нечун?
У ўлди... мен қўл чўзиб маҳзун
Хўшлашмадим йўлини топиб,
Кўзларини қўймадим ёпиб.
Ғулни ғажиб ташладим! Эссиз,
Ёнгинамда ўлди-я ёлғиз,
Укагинам, мустарликда зор,
Ёнидайдим ва лекин почор;
Тинглаб турдим нафас олганин,
Сўнг нафаси етмай қолганин,
Титраганин сездим мен. Бирдан
Укам ётган қоронғу ердан
Садо келмай қолди!.. О, даҳшат!..
Ғулни ечиб олдилар, жасад
Сўнг тобутсиз кўмилди шунда,
Рутубатли зиндон тубинда.
Алам чекдим, қайғурдим жуда.
Қайғурдиму бари беҳуда:
Укам, дедим, кун оққан ерда,
Ёруғликда ётсин қабрда.
Гарчи телба бир ўй эди бу,
Юрагимга тўлдирди ёғду:
Эркин бўлсин гўрда лоақал.
«Ўлганларнинг уйқуси азал
Зиндонда тинч кечмас...»— дсрдим мен.
«Ҳа» ўрнига, мазах кўрдим мен,
Укам ётар гўрда, зиндонда,
Осилмишдир боши томонда
Кншаплардан ясалмиш чамбар:
Қотилларга муносиб мақбар.

VIII

Бироқ бизнинг ул жон риштамиз,
Ришта надир, руҳ фариштамиз,
Оиламиз кўрки, бисоти,
Чеҳра-ю тарз, ҳуснин миръоти
Онамизни эслатгувчи ул.
Отамизга суюкли ўғил —
Унинг учун яшадим холос,
Сўнмасин деб ишонч, эҳтирос,
Озод бўлар бир куни ахир...
Ҳайҳот! Унга кўзи кўр тақдир
Отган бўлса қанча тошларин
Қарши олди мардона барин.
Мен унгамас — у менга тирак
Эди... Ногоҳ мисли кузги барг
Аста-аста сўла бошлар ул,
Сокин ғамга ўзин ташлар ул...
Ераб! Ераб! Даҳшат бу, даҳшат:
Йиқитай деб инсонни, қақшаб
Кучангувчи ажалга боқиш...
Соб бўлмоқда жангчи боёқиш;
Тахтачани, чўкмаслик учун
Жаҳд-ла тутиб олган сузувчи
Ботишини кўриб турардим;
Буришаркан чеҳраи зарди
Улим муҳр босгунича то,
Куфрона сўз қилдилар иншо —
Аламокнинг лаблари мубҳам;
Унда даҳшат эди — бунда ғам,
Қалбнинг оғир касали, дарди.
Фариштадай сўлиб борарди
Сукут ичра юввош, мулойим,
Ноумиддир агарчи, қонм.

Гамгин узор, шуурсиз назар,
Кўз ёшисиз, токи мен қадар
Эслаб чиққач... камалак мисол
Кўрсатди-да ғаройиб жамол
Кейин сўнди ғалати... эвоҳ!
Хўрсинмади, ё демади «оҳ»,
Толендан зорланмай минбаъд,
Гоҳ-гоҳ менга сўз қотди фақат,
Утиб қетган замонлар ҳаққи,
Ҳали келар хуш онлар ҳаққи,
Умид ҳаққи... мен шўрлик аммо
Умидсизлик чоҳида танҳо
Унутгандим ўзимни буткул.
Умри тугаб борар экан, ул
Азобларин тутар эди сир...
Ногаҳон суст, титроқли, оғир
Нафас олгач... индамай қолди...
Жимлик дилга ваҳима солди!
Қулоқ тутдим... сукут... сукунат!
Қичқираман жиннидай... фақат
Садо қайтар девордан... сўнар...
Жонҳолатда турдим, ғул синар!
Укам сари борсам... укам йўқ!
Совуқ урган ғунчадай сўлиқ
Юзин тутиб мангулик тунга,
Осилганча қолмиш устунга.
Жонсиз қўлин ушладим пурғам;
Ҳаёт шаъми сўнгану кам-кам
Совиб борар ҳарорат танда;
Гумон қилдим, гўё шу онда
Вужудимда йўқ сира мадор!
Кўзларимга дунё бўлди тор!
Телбалардай зиндонда кездим,
Сукунатнинг ваҳшатин сездим,

Деворлардан келар гурбатли,
Дилни эзар гўр рутубати;
Бақрайганча ўликка қараб,
Фаҳм этдимки, тирикман, ёраб!
О! Қанчалар азоб ва озор
«Суйган кишинг тирилмас зинҳор!»
Деган сўздай ётибди пинҳон!
Мен-чи, ўлмай қолибман омон!
Асраган не — имонми, қаро —
Шавқсизлигим самарими ё?

IX

Не бўлди сўнг — ҳеч билолмайман,
Кунми, тунми... фаҳм қилолмайман.
Йўқоларди теграмда ҳаво;
Турар эдим дарди бедаво,
Беҳуш, беҳол, бесару сомон,
Тошлар аро қотган тошсимон;
Бари, бари рўёдай хира,
Нурсиз, рангсиз, афтода, тийра
Ғира-шира сояларга фарқ;
Недир — ажаб, этолмасдим фарқ —
Саҳарми, шом, зиндоннинг манфур
Еруғими — кўзим қилган кўр?
Бу — қоронғу зим-зиё зулмат,
Масофада билмагувчи ҳад
Чоҳи адам эди, тубсиз қаър;
Фариштасиз юз, қиёфалар
Ила тўлмиш бу ваҳший дунё:
Осмони йўқ, беранг, безиё,
Замони йўқ, бевақт, беадад,
Беҳунару бебахт, беофат,
Тобутларда кечган тушсимон,

Е мисоли қирғоқсиз уммон
Карахт эди гангу кар эди,
Зулматларга чулғанар эди...

Х

Нимадир ялт этди миямда —
Қуш сайраши эди... чамамда
Ниллий кўкдан учиб тушди қуш,
Гоҳи тинар, нағма қилар хуш.
Жон роҳати сасдаги афсун
Борлиғимни ром этиб бутун,
Тинглаб ўздан кетибман... бироқ
Ғимирларкан фикрим, тездаёқ
Эс-ҳушимни ўнглаган эдим...
Рўбарўмда тағин ўша тим,
Ўша равоқ, ғурбатли зиндон,
Ўша сукут, ўша зимистон;
Девордаги кичкина дарздан
Аввалгидек сўник бир тарзда
Ингичка нур оқарди... Унда —
Нур ўйнаган девор юзинда
Потрар эди ҳавойи куйчим,
Мовий оч кўк қанотин учи
Тегинарди деворга майин,
Барқ урарди нурдан он сайин.
Жўшиб сайрар бошимда бирам,
Хонишида бисёр-бисёр ғам!
У мен ҳақда куйлар бегумон!
Ҳанузгача — бирор бир замон —
Учрамаган менга бундай қуш;
Чоғи ул ҳам хомуш, фаромуш
Укасининг ғамин чекмоқда,
Якка-ёлғиз қолганим чоқда

Дўст-ёронсиз қаддим синган дам,
Мен пурғамга ул этди карам:
Сайраб берди, кўнглимни олди,
Шўрлик қалбим жонланиб қолди.
Кимдир, менинг куйчим ким ўзи?
Ё самонинг ҳурлик румузи?
Ёки ташлаб қафасин шодон
Иттифоқо, зиндоним томон
Боши оғиб келди-ю бирпас
Эркинликни куйладими маст?
Шундоқмикин?.. Оддий қушмас, йўқ,
Жаннатдан бу меҳмони қутлуғ,
Укам руҳи қуш бўлиб гўё
Кўзларимга бермакка зиё
Кўкдан учиб тушганди... Ногоҳ
Ғойиб бўлди юпанчим, эвоҳ!
Кун нурида учди-да, кетди...
Укам эмас, у бошқа эди,
Йўқса, дилим айлабон малул
Кетарми боз мени ташлаб ул,
Қолдирарми бу жаҳон аро
Тобутдаги жасаддай танҳо?

XI

Тақдир менга айлади карам:
Зиндонбонлар юрагига ҳам
Раҳм-шафқат учқунин солди;
Билмам, нима юшата қолди
Илгимдаги кишандан-да бад
Ҳиссизларнинг тош мисол, муртад
Дилларини... Мурувват этиб,
Мени девор тагига элтиб —

Боғлашмади ортиқ занжирга;
Шақирларди текканча ерга
Бўйнимдаги занжир, юрган он;
Аста-аста айландим зиндон,
Укаларим қабрини аммо
Четлаб ўтдим устунлар аро,—
Дунёдаги сўнгги азиз жой...
Қолдирмаклик унда гарди пой
Шаккокликдан ўзгамас ахир.

XII

Тирқиш очдим девордан охир
Илгимдаги ғул ила; бироқ
Эсимда ҳам йўқ эди бу чоқ,
Эрк ҳаваси... мен етим мисол
Ёт сезардим дунёни алҳол,
Зиндон бўлди умримга дамсоз:
Уй ичимни, неки билдим соз,
Неки севдим, ёндим, куюндим —
Шу зиндонга барини кўмдим;
Мен-чун энди ҳеч ким расида
Яшамас кун минтақасида,
Ер базмида ўлтирсам — сизгум,
Ўзимни ҳам ортиқча сезгум:
Худди тиниқ кўкдаги булут,
Юксакликда бўлганча унут
Макон этиб нурлар чойшабин
Ҳеч кераксиз балқиган каби...
Лек истардим: мен йироқларга
Боқсам бир-бир таниш тоғларга,
Қояларга суқли қарасам,
Ўрмонлару осмонларга ҳам.

XIII

Барчасига назарим тушди:
Бари ҳануз муқим турмишди —
Асрларнинг ижоди — қорлар,
Қуйида Алп, кўкаламзорлар,
Лимиллаган тубсиз кўллар, ё
Яшнаган гул қирғоқлар аро
Елиб-чопган Рона ўйини;
Қулоғимга қуяр куйини
Қояларга урилиб шўх сой,
Зилол сувда касб этиб чирой
Ярқирарди оқ-оппоқ булут,
Само ва сув ўртасида зуд
Елар қайиқ, елканли ана,
Шудгорлардан нари расмана,
Кўринса гоҳ қишлоқ қирғоқда,
Лип-лип ўтар шаҳар гоҳ-гоҳда...
Чинглинг орол илғадим алҳол,
Кўҳли, серсабз, аммоки орол
Битта эди мовий маконда;
Усарди уч дарахт, ҳар онда
Тоғ ҳавоси енгил эсарди,
Гул-ўтлоқлар узра кезарди,
Сувлари ҳам ўйноқи, шўх-шан,
Қирғоқларга назокат билан
Лаб босмишлар. Шу они кўрдим:
Қайиқ зиндон томонга юрди,
Деворимга тегиб-тегмайин,
Сўнг қирғоқда тўхтади майин,
Сўнг елканин елларга ёйиб
Йироқларда тез бўлди ғойиб;
Бургут ҳам чарх. урар қуюндай,
Кўрмовдим мен то ҳануз бундай —

Шитобини — дарчам сари гоҳ,
Тушиб келар, кўкка баногоҳ
Парвоз этар... Қолмайин бардош
Кўзларимдан яна оқди ёш,
Тағин кўксим қисди-ю алам
Ташландиқ гул, занжиримга ҳам
Раҳмим келди... Қоп-қора зиндон
Оғушига қайта кирган он —
Сездим: мени гўёки тобут
Ўз бағрига олмишди собит;
Боз гўёки қошимда маним
Жоним укам, меҳри гулшанім
Кўмилмишди қаро ер аро,
Тўймас, мотамсаро ер аро;
Унугай деб дард-азобларим,
Қувайин деб изтиробларим
Зиндон ичра ўзимни отдим.

XIV

Тонг уйғонди, тағин кун ботди,
Йиллар ўтди — мен эдим бефарқ,
Ерда не ҳол — айламакка шарҳ
Ожиз эди бу тўзган хотир,
Ва одамлар келишди охир
Мен шўрликка эрк бермоқ учун.
Нега энди? Не сабаб, нечун —
Буни ўйлаб юрмадим бекор,
Кўпдан шундай қаноатим бор:
Занжирдамен ёки озодмен —
Чорасизлик ила ободмен;
Одамларга қилмай илтифот
Ғулни лоқайд ечдиму, ҳайҳот,
Иссиққина бошпанасимон

Кўзларимга кўринди зиндон!..
Унда бари ҳамхона, ҳамдам:
Рўбарўмда ўргимчак ҳар дам
Тўқир эди осойишта тўр.
Чопқир сичқон ой сочганда нур
Ёнгинамдан соларди йўлин,
Мен занжирга ўргатдим қўлим;
О... қанчалар субутсиз инсон!..
Эркинликка қадам қўйган он,
Зиндонимни эслаб қолдим-да
Бир хўрсиниқ чиқди қалбимдан.

1816

ДРАМАТИК ДОСТОН

БАЙРОН

М А Н Ф Р Е Д

Горацино, дунёда кўп ҳоллар борким.
Кирмагандир тушда ҳам фалсафангизга.

Шекспир

Рауф Парфи таржимаси.

Қ а т н а ш у в ч и л а р :

Манфред
Қийик овчиси
Сен-Морис аббати
Монуил
Герман

Алп париси
Ахраман
Немезида
Фаришталар
Рухлар ва бошқалар

Воқеалар юқори Аллда, қисман Манфред қалъасида, қисман
тоғларда кечади.

БИРИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ САҲНА

Манфред ёлғиз. Готик айвон. Ярим тун.

М а н ф р е д

Ҳолбуки; чироққа мен ёғ қуярман —
Бедор бу кечамга қилмас кифоят.
Ўзни унутарман — уйқу эмас бу —
Сўнгсиз хаёлимнинг давоми бўлур.
Мен унинг қошида ожизман яна,
Юрагим ичида уйқусиз посбон.
Гарчи мен зоҳиран инсон зурёди —
Унинг назаридан қочиб бўлмас жон.
Қулфат доноларнинг маҳри азалий —
Ҳасрат — ақлларнинг калиди эрур,
Қим қанча кўп билгай, ҳақиқат билан
Теран яраланур ўзгадан кўпроқ.
У билгай: Тушунча Дарахти зинҳор
Тириклик Дарахти бўла олмайдир.
Илмлар, фалсафа, ҳайрат маҳзанин,
Дунявий ҳикматни ўргандим буткул.
Мендаги фаросат ҳукмфармодир,
Қим, қулнинг устидан хўжа бесамар,
Яхшилик кутмак ҳам аҳли башардан
Яхшилик қилмак ҳам одамлар учун
Ўшандоқ бесамар экани аён.

Шаксиз, душманларим бор эди, бироқ
Мен мағлуб бўлмадим, кўпини енгдим.
Яхши-ю ёмонлик ҳаётнинг тарзи
Ўзгалар ўтказган ҳар неки бордир,
Қумга сингиб кетган ёмғир сингари
Йўқолиб кетдилар номаълум замон.
Руҳимга ваҳима даҳшат сололмас,
Лекин таниш — лаънат, ваҳим, йўқотув,
Истак, умидларнинг мавҳум титроғи,
Сирли муҳаббатнинг йўқолган ҳисси.
Бас энди. Қани сиз — эй Сирли Кучлар,
Сиз чексиз борлиқнинг ҳукмронлари,
Замин теграсида чексизлик аро
Инжа айлангувчи — қўл етмас зирва,
Ернинг, уммонларнинг теран гирдоби,
Менга ҳуқуқ берган илоҳ ёзмиши,
Топининг! Чорлайман! Ёнимга келинг!

Сукут

Йўқ улар! Орада бирубор исми
Титратсин сизларни ва ушбу тумор;
Абаднинг ул вожиб фармони ила
Келинг, ҳузуримга. Келинг, чорлайман!
Қани, ҳузуримда ҳозир бўлингиз!

Сукут

Улар йўқ! Само-ю ва қаър руҳлари!
Қочиб мендан, қочиб қутулолмасиз!
Муқтадир эҳтирос, соҳир истибдод,
Лаънати юлдузда топган таваллуд,
Юз тубан оламдан ҷарс учган парча
Тамуғда тентиган дунё номидан;

Қисмат, юрагимни эзган лаънатлар,
Узим ва тегранинг фаросати-ла
Мен буйруқ қилурман: Қани, келингиз!

Само растасининг қоронғу бурчида юлдуз пайдо бўлади. У қотиб туради.
Қўшиқ эшитилади.

Б и р и н ч и р у ҳ

Даъватингни тинглаб, эй банда,
Зулмат бунёд этган маскандан,
Булутларнинг бағридан келдим,
Офтобнинг чўғ қаъридан келдим.
Унда саройимни безаб турадир
Мовийликка омухта ол нур.
Афсунларинг эрса-да гуноҳ
Юлдузнинг шаън нурида бу чоқ
Фалаклардан келмишман сенга,
Банда, недир фармонинг менга?

И к к и н ч и р у ҳ о в о з и

Монблан — тоғлар шоҳи! Неча бир замон
У силсила устидан ҳоким.
Қоялар тахтида булутдан чакмон,
Ва бошида оқ қордан тожи.
Дарахтзорга ўралмишдир қомати
Қўлларида Кўчкилар ҳозир.
Бироқ қоқмай туриб чақмоқ қанотин
Фармонимни кутар мунтазир.
Муз қотган тоғлар-да асрлар бўйи
Қияликдан судралар, баъзан,
Ҳаракат бахш этгум ёки шу кўйи
Тўхтатурмен истаган замон.

Тоғларнинг руҳиман, ёйма тўгарак,
Ўркач тоғлар, тоғларнинг қаъри
Барин юрагига солгайман титрак,
Не истайсан мендан, неларни?

Учинчи руҳ овози

Тўлқинлари мавжин урмаган,
Сувлар ости, мовий қаърда,
Шамолларнинг юзин кўрмаган,
Крокена яшаган ерда,
Юрардилар сув парилари
Зангор зулфга чиганоқ осиб.
Шу палла Тоғ-бўрон сингарин
Келди жозиб овозинг босиб.
Урилди лаъл қасримга алҳол,
Гўё тўлқин мавжлари чил-чил,
Истакларнинг майлини дарҳол
Менга — Уммон Руҳига очгил.

Тўртинчи руҳ

Лаваларнинг бағрида
Ухлаб ётар вулқонлар.
Небит кўлин юзаси —
Кўпирар, қайнар қонлар —
Анд томири дунёнинг
Кўксига чирмашган ер.
Чўққилари юксакка
Самога тирмашган ер...
Менинг туғилган ерим.
Даъватингни эшитдим,
Иродангга қулдирман,
Жозибангга бош эгдим!

Бешинчи руҳ

Шамол — чавандозман, фармоним
Жиловинда тўфон шиддати,
Чақмоқлардан оташда жонни —
Довулни-да энди тарк этдим.
Муҳит узра чопмоқда довул,
Даъватингга сенинг чопадир;
Сокин юзар сокин, бироқ ул
Тонг отмасдан сувга чўкадир.

Олтинчи руҳ

Ярим тун зулмати — масканим магар,
Нур ила қийнайсан нечун, афсунгар?

Еттинчи руҳ

Юлдузинг қисмати менинг қўлимда,
Азалдан ҳукмимга сомеъ йўлимда.
Офтоб атрофида, ул бўшлиқ аро
Сузарди мусаффо, фаройиб дунё.
Оширмиш ул ўзи суръатин пинҳон,
Унингдек бир гўзал йўқди ҳеч қачон.
Энди ул учадир адамга қараб
Шаклсиз соққадек ёниб, ловуллаб...
Қувғинди сайёра, чақмоқ асабий
Гўёки жаҳаннам қарғиши каби,
Туғма қудрати-ла яна шайланар,
Ортиқ меҳваридан айру айланар,
Само махлуқидир, хунук нақадар
Фалакда ялтираб кўринган аҳгар.
Сен эрса! Фарзандсен, унга қулбачча,

Шўрлик эй жанобим — Сен бир чувалчанг.
Қудратинг (ҳолбуки, сенга берилган,
Меники бўлишчун) қувватинг билан
Бир онга тўнкардинг — аянч оломон
Вайсақи руҳларнинг ёнида бу он
Турибман уларга тенг бўлиб энди.
Менга не буюргайсан, Хок фарзанди?

Е т т о в л о н

Тун, денгиз, ҳаво, ер, шамол, тоғ, юлдуз,
Барча — бизим. Хок фарзанди сўз сандан,
Бош эгиб ёнингга Руҳлар — келдик биз,
Сен, налар истайсан? Айт бизга, банда!

М а н ф р е д

Унутмак.

Б и р и н ч и р у ҳ

Нимани? Кимни? Не учун?

М а н ф р е д

Дилдаги нарсамни! Билинг ўзингиз.
Биласиз, айтмакка менда йўқ мажол.

Р у ҳ

Неки ҳукмимизда — бергаймиз фақат.
Тахт сўра, фуқаро, салтанат сўра.
Дунёнинг устидан — бутун ё қисман,
Офатигардон белгисин ёхуд. Биз

Бирликда ё айрим — ҳукмдорликка
Тайёрмиз.

М а н ф р е д

Унутмак... ўзни унутмак.
Еки сиз мурувват қилган маъвода,
Сирли салтанатда топилмасми у?

Р у ҳ

У борлиқ — хоссамиз, таъбимизда йўқ.
Лекин... сен бандасен.

М а н ф р е д

Ўлим бергайми?

Р у ҳ

Биз — Абад. Ҳаққимиз йўқ унутмакка.
Биз — мангулик. Бизлар учун мозий ҳам,
Келажак ҳам — Ҳозирда. Англадингми?

М а н ф р е д

Қулманг! Қароматим ҳукмига лекин
Пойнмда бош эгдингиз! Қуллар! Етар!
Руҳим, даҳом — Прометей учқуни,
Хилқат машъаласи қўлимда порлоқ,
Кескир ва қудратли сиздаги каби,
Бандидир фанога — бироқ тан бермас
Сизга. Жавоб беринг. Йўқса, кўрурсиз.

Р у ҳ

Бизнинг жавобимиз — жавобингдадир.
Керак гапни ўзинг айтдинг.

М а н ф р е д

Не дедим?

Р у ҳ

Айтдинг — табиатинг бирдир биз билан,
Лекин банда, ўлим аталгувчи ҳол
Бизга ҳеч нарсадир — жавобимиз шу.

М а н ф р е д

Бекор чақирибман сизни фалакдан.
Шунчалар ожизсиз, истамайсиз ё?

Р у ҳ

Неки ҳукмимизда, буюр, сеники!
Бу ердан кетмасдан тила тилагинг.
Сўра тахт, салтанат, куч, узоқ умр.

М а н ф р е д

Лаънат! Узоқ умр менга не керак.
Шундай ҳам узоқдир! Йўқолинг!

Р у ҳ

Шошма!

Ҳозирча шундамиз, хизматга тайёр.
Ўйла, истагинг ўрнини босгувчи бирор
Инъом бормидир!

М а н ф р е д

Йўқ! Лекин бир он,
Ҳозир юзингизни кўрмоқ истайман.
Сасингиз — мулойим ва ғамгин оҳанг.
Ухшайди мавжларнинг мусиқасига.
Бемалол ва ёруғ юлдуздан ўзга
Ҳеч бало кўринмас. Кўрининг, баринг
Ё биринг одатий қиёфангизда.

Р у ҳ

Бизларда ҳаёту ва унга асос
Аносир арбаъдан ғайри юз йўқдир.
Лекин сен танлагил, ҳозир бўлурмиз.

М а н ф р е д

Не танлай! Дунёда мен учун ахир,
Чиройлик ё манфур қиёфатлар йўқ.
Майли, нчингизда энг қудратлингиз
Ул ўзи истаган шаклда келсин.

Е т т и н ч и р у ҳ

(гўзал аёл қиёфасида пайдо бўлади)
Қара!

М а н ф р е д

Ераб! Агар шундайин... сен ҳам
Алаҳсираш, масхара эмас... наҳот-
Ки хушбахт бўлурман! Қучаман сени.
Қайта биз дийдор...

Шарпа йўқолади.

Қалбим оҳ, чилпарчин!

(ҳушсиз йиқилади)

Афсун айтиб куйлаяпкан овоз

Мавжлар аро ой чиққан палла,
Майсаларда йилт этар шуъла.
Ботқоқларга жавоб сингари
Мозорларнинг хира нурлари.
Самовотдан юлдуз қулади,
Намозшомгул сочин юлади.
Зулмат сукут ташлаган замон,
Қорайганда танҳо, тоқ ўрмон
Бошинг узра қанот ургайман,
Ҳукми жоду янглиғ тургайман.

Уйқунг қанча қаттиқ бўлмасин
Лек паймонанг асло тўлмасин;
Рўёларни қува олмассан,
Шубҳаларни юва олмассан.
Тақдир илоҳ ҳукмига боғлиқ,
Узингники эмассан ортиқ.
Қафанинга ўралган мисол
Булутларга бурканиб алҳол,
Сеҳрим билан яшарсан мангу,
Қийналурсан, фармонимдир шу.

Кўринмасдан ўтиб кетсанг ҳам
Сенинг қалбинг ҳис этар шу дам,
Амирона бир сир хабарин,
Бор ва ўтган кунларнинг барин,

Қора даҳшат қуршовида сен.
Ўтмишга кўз ташлайсан секин,
Лол қолурсан! Топмассан мани,
Кун ўртаси кўлага каби.
Хаёлимнинг барқарор зулми
Юрагингга кирар сир бўлиб.
Афсунларга тўла тўрт томон,
Қарғишларга кўмар бегумон.
Самовий руҳ, қоқарак довул,
Тўрларини ташлайди буткул.
Еқа йиртиб шамол йиғлайди,
Юрагингга шодлик қўймайди.
Ул самовий ҳаловатни тун
Сенга раво кўрмагай бутун.
Кундуз шундай порлар ёнурсан,
Зулумотни қўмсаб қолурсан.

Ўзим берган ашки риё у —
Зардобидан олурман оғу.
Юрагингнинг олов сочари
Қора қоннинг қора очари.
Лабларингда ушланур шу он
Табассумга ўралган илон.
Лабларингдан учган сўз, фақат,
Заҳарлардан бадтар заҳр албат.
Оғуларни синадим, бироқ
Сенинг заҳринг тенгсиздир мутлоқ!

Сенинг музга эврилган жонинг,
Илон кулгунг, бутун ёлғонинг,
Эзгубенгзар нур тўла кўзинг,
Ниҳон мунофиқлик-ла ўзинг
Инсонликнинг хешиман дерсан,
Бу ишларнинг пешиман дерсан.

Кулфатларга заҳри ханданг фош
Сен Каинга уруғ, қариндош.
Буюраман! Сеҳрим-ла сўнг қур,
Ўз дўзахинг ўзинг олиб юр!
Бошинг узра тўкурман жоминг,
Қисматингнинг қуръаси — коминг.
Уйқу йўқ-ку, ажал йўқ, фақат,
Мана, ўлим ҳукм этар қисмат,
Уни сезиб чорлайсан, бироқ
Сўнгагингни сирқитар титроқ.
Мана, жоду қилиндинг-ку сен,
Тузоғимга илиндинг-ку сен,
Ортиқ сеҳрим билан юрурсан,
Сингиб кетдим! Ортиқ хирурсан.

ИККИНЧИ САҲНА

Юнгфрау тоғи. Тонг. Манфред қоялар орасида ёлғиз.

М а н ф р е д

Мен чорлаган руҳлар бўлдилар ғойиб,
Ромил жодуларим алдамиш мени.
Қийнамишдир ортиқ малҳаму дармон.
Йўқ, мен самовотдан кўмак кутмасман,—
Ҳукми вожиб эрмас мознийга! Ҳозир
Зулмат ўз қаърига олмаса уни,
Келажак на даркор!.. О, онам, Ерим!
О, сен Еш кун! Тоғлар бунчалар нечун
Гўзалсиз! Сева олмайман сизни!
Сен эса фалакнинг шаъшали Кўзи
Ҳарнага баробар очиқ ва ором —
Менинг юрагимни ёритолмассан.

Сиз эй ўркачида мен турган тоғлар,
Кўзимга кўринур оқим ёқаси:
Унда саф тортмишлар бўйдор сарвлар,
Жарлик, теранликдан айланадир бош.
Қодирди уларнинг метин бағрида
Бир одим, бир сапчиш, бир нафас ҳатто
Слийнамни абадий тинчлантирмакка...
Нега пайсаллайман? Сезиб турибман
Руҳимда туғённи, қилт этмам лекин.
Хавф-хатар аёндир, чекинмам бироқ.
Кўзим тинар, лекин оёғим маҳкам.
Қандайдир бир қудрат ушлаб турадир,
Ҳукм этар яшашга мени — шафқатсиз.
Ҳа! Ҳаёт шу бўлса яширса агар
Бепушт руҳ, қалбимни сағана қилиб,
Кўпдандир ўзимни оқламайман-ку —
Чекланган ёвузлик ожизлиги бу.
Эй, сен булут кесган қанотли элчи.

(бургут учиб ўтади)

Ҳарнадан юксакда хушбахт парвозинг,
Устимга шўнғисанг — ўлжа бўлурдим,
Мен таом бўлурдим бургутчаларга...
Учди у. Кўз етмас жойларга учди.
Юксакни, тубанни, олисни қамрар
Ўткир кўзлари-ла! Нақадар гўзал
Менинг-да кўзимда уринган дунё.
Қандай улуғвор у аслан ва шақлан!
Биз эса — дунёнинг шоҳлари, яъни,
Илоҳ ва тупроқнинг қоришмалари,
На учмак, на йитмак бахтидан маҳрум,
Икки юз таъбимиз селига нифоқ
Соларак ҳарислик талотумида,

Кибру шармандалик нафасин ютиб,
Яшаймиз то Ажал олгунча бизни,
На ўз-ўзимизга, на-да бировга
Айтмас нарсага айлангунча то.
О, най!

Ироқдан чўпон найининг овози келади.

Тоғ сурнайин содда мусиқи.

Чўбоний чўпчакмас падаршоҳий давр
Бу ерда. Найда эрк ҳавоси, пода
Қўнғироқчаларин инжа жарангги
Янграйдир, мен қалбим билан ичаман.
О, агар алҳоннинг кўринмас руҳи,
Тирик уйғунликка, қўшиқ оҳига —
Белушт саодатга эврилсам эдим —
Яшасам ва ўлсам, менга жон берган
Хушбахт замзаманинг оғушларида!..

Пастда кийик овчиси кўринади.

О в ч и

Хўш! Шу ёққа сапчиди кийик. Абжир.
Мени доғда қолдирди. Бу илвасин
Хавфли заҳматимга арзирми, қайдам.
Ким у? Менинг тенгим эмас афтидан,
Ҳар қандай тоғлиқ ҳам чиқмас у ерга
Башарти билагон овчи бўлмаса.
У яхши кийинган. Қиёфасидан
Озод бир кўйлига ўхшаб кетадир,
Мардлиги, ғурури кўриниб турар,
Яқинроқ борай-чи...

Манфред

(уни кўрмасдан)

Шундайин бўлмоқ
Ҳасратдан сочлар оқ, қайинлар мисол,
Қуюнлар ўлжаси шохсиз, бутоқсиз,
Лаънати илдизда чирик танадек
Ич-ичдан чиришни ҳис қилмоқ фақат.
Ва шундай яшамак, бир умр эслаб
Аввал бошқа эканинг! Йиллар эмас,
Онлар эзиб, ҳайдаб ўтган ажинлар.
Соатлар эмас. Бир соатда — асрий азобни.
Яшаб қўйдим. Ваҳший муз хирмонлари,
Шамоллар зарбидан қор тоғлар каби
Йиқилган кўчкилар. Босинг, ўлдиринг.
Эшитиб турибман қаърда, фалакда
Бетин чақилиялган чақмоғингизни!
Четлаб ўтмакдасиз бироқ сиз мени.
Сиз маҳв этажаксиз ҳар неки бордир —
Ҳаётга ташнадир, ёш ўрмон, кулба,
Безарар деҳқонлар хонумонини.

О в ч и -

Водийлардан тун оқиб чиқмакдадир.
Унга айтай, пастга тушсини, йўқса у
Йўлини йўқотар, ҳаётини ҳам.

Манфред

Музликлар устига тўшалмакда тун.
Заъфарон булутлар кўпирар пастда

Жаҳаннам уммонин кўпиги каби.
Долғалар урилар, зоғлар сингари
Ғуноҳларга тўлган тирик қирғоққа...
Ёмон ҳис қиляпман ўзимни.

О в ч и

Аста
Шарпасиз боришим керак! Акс ҳолда
Қадам товушидан қўрқиб кетадир.
Шундоқ ҳам чайқалиб турибди.

М а н ф р е д

Тоғлар
Қулади. Булутлар қатламини тешиб,
Титратиб самовий сингилларини
Тўлдириб водийни метинлар билан
Бир зарб-ла оқимни бузди. Сувларни
Туманга эвирди ва булоқларни
Ўзанлар қазмакка ҳукм этди ўзга.
Шундай қилган қария Россберг. Нечун
Мен турмадим тоғ пойида!

О в ч и

Биродар!
Эҳтиёт бўлингиз. Улим — бир қадам.
Яратганга ялинаман, четланинг.

М а н ф р е д

(уни эшитмасдан)

Яхши бўлур эди менга бир қабр.
Ётарди сўнгагим тупроқда сокин.

Шамолга овунчоқ қоялар ичра
Сочилиб кетмасдим. Энди-чи, энди,
Қачон ташланаман! Алвидо, осмон!
Бундай таъна билан боқма, сен ахир
Меники эмассан. Ол, хоким, Замин:

Манфред қоядан сакрамоқчи бўлади. Овчи бирдан унга ёпишиб ушлаб
қолади.

•
О в ч и

Тўхта, телба! Яшагинг келмаса гар
Тоза тоғни булғама ҳаром қонинг-ла,
Мен билан юр! Қўйиб юбормам сени.

М а н ф р е д

Қалбим тўла ҳасрат... Ушлама мени...
Ортиқ мадорим йўқ... Айланар тоғлар
Урчуқ каби... кўз олдим қора... Кимсан?

О в ч и

Сўнг айтаман. Мен билан юргин ҳозир.
Қуюқлашур булут. Бу ёнга. Ушла.
Оёгинг қўй бунга. Ма, таёқни ол.
Бутоққа ёпиш; энди қўлингни бер.
Белимдан ушлагин, секинроқ, шундай,
Кулбага етамиз бир соатларда.
Олға! Ишончли жой топамиз ҳозир,
Ҳам қишда ювилиб кетган сўқмоқни.
Бу ёққа, ҳа шундай, тузук, чаққонсан!
Овчи бўла олардинг. Юр, ортимдан.

Улар машаққат билан қоялардан тушарканлар парда ёпилади.

ИККИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ САҲНА

Берн Алпларидаги кулба. Манфред ва кийик овчиси.

О в ч и

Йўқ, йўқ, шошилмагил, кетишга эрта;
Руҳ ва танинг бўш! Зарур уларнинг
Бир-бирига инонмаслиги! Шошма,
Ўзингга келганда кузатгум ўзим.
Қайга борурсан?

М а н ф р е д

Барибир эмасми?
Бошловчи керакмас. Йўлни билурман!

О в ч и

Қиёфатинг айтар асилзодасан;
Қалъалари қоялардан водийга
Эгик, княз авлоди. Сеники қайси?
Мен шифтларин билурман фақат. Умрим
Тез-тез олиб тушмас вассаллар билан
Кўҳна заллардаги чўнг ўчоқ узра
Исинмакка. Бироқ болалигимдан
Таниш, қалъаларга элтар ҳар сўқмоқ.
Айт, сеники қайси?

М а н ф р е д

Аҳамиятсиз.

О в ч и

Шундай, саволимни афв этинг, жаноб,
Ғашлик нечун, тотиб кўринг шаробдан;
Эски шароб. Музликларда иситган
Томиримни неча бор. Энди сени
Иситади ул. Сенинг соғлигингга!

М а н ф р е д

Бас, етар! Кўзанинг гардишида қон!..
Наҳот замин сўриб тугатолмаса?

О в ч и

Бу не демак? Идрокнинг лойқаланмиш.

М а н ф р е д

Қон... қоним менинг! Қайноқ порлоқ булоқ —
Падар томирида, бизда қайнаган,
Ёшлик у пайтларим, қалбада ягона
Мамну муҳаббатим ўсган маъвода,
Лекин тўкилмишдир, қайта кўринур,
Туманни қонатиб осмонни тўсмиш,
Гар сен йўқ маконда — мен йўқман мангу.

О в ч и

Алаҳсираш. Тўлдирмиш бўшлиқни
Босирқи туш каби гуноҳ сўзларинг.
Бироқ ғамларингга бордир тасалло:
Сендан авлиёга тоат, қаноат.

М а н ф р е д

Қаноат, қаноат! Бу сўзлар юккаш
Эшакка хос, йиртқич қушларга эмас.
Уни ўз наслинга ташвиқ қила қол.
Мен — бошқа одам!

О в ч и

Яратганга шукр!
Сен-ла алишмаган бўлардим ҳатто
Вильгельм Тель шону шавкатин ўзим.
Қулфатга бардош бер. Туғён беҳуда.

М а н ф р е д

Бардош бермадимми? Қара, ҳаётман.

О в ч и

Йўқ, бу талвасадир, ҳаёт эмас — бу.

М а н ф р е д

Қулоқ сол! Мен ахир узоқ яшадим.
Кўп яшадим лекин келажак учун
Ғариб ҳисобдир бу... аср... асрлар.
Қоинот... мангулик ва собит идрок
Ҳамда етиб бўлмас ўлим чанқоғи!

О в ч и

Нечук? Пешонангга энди балоғат
Муҳри босилмиш. Мен кексаман анча.

М а н ф р е д

Ўйлайсанки ҳаёт йилларга боғлиқ?
Ҳа, амаллар ичидадир даврлар.
Менинг-чи амалим кундуз, тунимга
Мангулик, тинчсизлик, меъёр бермишдир;
Ёввойи тўлқиндек харис саҳрода,
Соҳил қумлоғида ётган зарралар,
Соҳилга сочилган парчин сўнгалар,
Аччиқ сув ўтлари, зоғлар сингари.

О в ч и

У — телба! Қандай қилиб олиб қолсам?

М а н ф р е д

Қани энди телба бўлсам. Бу барча
Кўрганларим алаҳсираш бўлурди.

О в ч и

Хўш, не кўрдинг, не кўрдим деб ўйлайсан.

М а н ф р е д

Ўзимни; сени-да алплик деҳқон,
Сенинг бошпанангни, камтарлигингни,
Маҳкам, озод, мўмин, мағрур имонинг,
Пок хаёл меваси — ўзингга иззат,
Қаттиқ уйқунг, ёруғ кунинг, хавфлар-ла
Тозаланмиш заҳматинг, кексаликнинг
Равшан уммеди, тошлавҳа ўрнига
Авлодлар меҳри — яшил дўнглик узра

Салибу гулчамбар, қабр сукути.
Мен шуларни кўриб турибман, зотан
Ўзимга боқурман... Ахир, барибир...
Руҳим аллақачон чириб битмишдир!

О в ч и

Алишар эдингми мен-ла қисматинг?

М а н ф р е д

Йўқ, дўстим, на сен-ла, на бошқа билан,
Ёмонлик тилайми? Мен кўра туриб,
Сабр қилганим, аламли бардошим
Бировнинг тушига кирса мабодо
Уйқусида ўлар.

О в ч и

Лекин қандай сен
Узгаларга шунча сезги ва меҳр
Иршод этган инсон — гуноҳга ботдинг?
Йўқ, гапирма. Наҳот, олижаноб Ақл
Қасос олса ганимларидан?

М а н ф р е д

Йўқ, йўқ!
Меини севганларга зарар келтирдим,
Кимни севган бўлсам — ундан-да ортиқ.
Ўзимни ҳимоя қилиб маҳв этдим
Душманларимни. Мен ўлдирдим кўпроқ
Оғушимга олиб!

О в ч и

Тангрининг ўзи
Сени ёрлақасин. Тавба қил, тавба!
Сенинг учун ибодат қилай.

М а н ф р е д

Керакмас
Пушаймонга бардош берурман. Кетдим.
Хайр энди. Мана, тиллалар, раҳмат.
Жим тур, бу сенинг ўз ҳаққинг! Қузатма.
Мен йўлни билурман. Тоғ ваҳми кечди.
Такрор айтаманки, кузатма мени.

М а н ф р е д к е т а д и.

ИККИНЧИ САҲНА

Алда кичик водий. Шаршара. Манфред.

М а н ф р е д

Пешин бўлгунча йўқ. Камалак ёйи
Оқимда эгмишдир осмон ранглари
Қуйилган кумушнинг оппоқ устуни
Юксак-юксаклардан қуюлар ажиб.
Ҳавойи хубобнинг мавжин ҳар томон
Думи-ла сачратиб учяпган оқ от —
Гўё Апокалипсис башорат қилган
Улимнинг ҳайбатли тулпори янглиғ.
Кўзимга гўзаллик ютаман ёлғиз.
Ёлғиз мен бу ерда бўлмоғим даркор,
Бу ширин гўшанинг руҳи билан мен

Баҳам кўрмоғимиз керакдир албат
Ҳайқирган шаршара сомеълигини.
Уни ҳузуримга чорлайман яна.

Манфред дуо ўқиб кафтларига сув олиб чапиллатади, ҳаволарга сочади.
Бир он ўтгач, шаршара камалаклари орасидан Алп париси кўринади.

Гўзал руҳ! Нурафшон сочларинг сеннинг,
Шаҳло кўзларингнинг ёрқин нигоҳи;
Шундайин илоҳий ярқирар, шаффоф
Бўшлиқда аёлнинг ерлик жамоли.
(Мисли уйқудаги гўдак ёноғи —
Аллалаб ухлатган волида қалби,
Эрта куз палласи очилган чечак,
Музликларнинг бокира қори, осмон
Бўсасидан ернинг уяти каби.)
Осмоний оразинг бошинг устида
Осилган камалак рангин ўчиргай.
Гўзал руҳ! Манглайда акс этмиш ёруғ
Абадият аён қилган юрагинг
Номасин ўқийман, уни ёзмишсен
Заминнинг ўғлига — сирли кучлар гоҳ
Унга бағишлагай шундай мулоқот.
Унинг афсунига қулоқ бергайсан
Ки сени чорлашга, кўришга журъат
Этгани учун.

П а р и

Танийман Ер ўғли!
Билурман, ҳокимлик сенга бахш этмиш
Кучларни; сен кўп ўйладинг яхшилиқ,
Ёмонлик яратдинг меъёр билмайин,

Хукм этдинг ва маҳкум бўлдинг азобга...
Мен шуни кутгандим. Нима истайсан?

М а н ф р е д

Сенинг латофатинг кўриш муродим.
Ҳушимдан айирмиш замин рухсори.
Унинг сирларидан изладим паноҳ,
Замин ҳакамларин инига кирдим,
Улар ёрдам бермади бироқ. Ортиқ
Уларнинг қўлида йўқ нарсани мен
Ахтариб юрмайман.

П а р и

Сўраганинг не?

Недир ки ул ғойиб салтанатларнинг
Қодир фармонида йўқ эрмиш бўлсин?

М а н ф р е д

Хайрли иш. Такрорлаш нечун? Бекор.

П а р и

Лекин мен билмайман, гапир, сўзлаб бер.

М а н ф р е д

Менга азоб бўлур сўзламак — майли,
Аламимни тўкмагим зарур. Руҳим
Ёшликдан одамлар қалбига ётдир.
Улар назари-ла боқмадим Ерга;
Менга ёт ҳамият, шуҳратга ўчлик,

Ҳаёт мақсудлари ёт эди менга,
Уларга ёт эди бироқ менинг-да
Кулфатим, шодлигим, эҳтирос, кучим.
Зоҳиран уларга ўхшасам-да мен
Ул тирик гўштларга йўқ эди меҳрим.
Ва лекин фанонинг бутун яратмиш
Ижоди у?.. Бу ҳақда кейин. Хўш, шундай,
Одамлар, уларнинг ўй-хаёллари
Билан кам келишдим. Кўпроқ завқландим
Ёввойи саҳродан. Севдим муз қотган
Зирванинг ҳавосин тўйиб ичмакни
Урён харсанг узра парвона учмас,
Қушлар-да ин қурмас жойларни севдим,
Севдим оқимларга қарши сузмакни,
Дарё шиддатининг тўлқинларида,
Денгиз мавжларида, умуман ёш куч
Тантана қилмоғи мумкин ҳар ерни.
Тунлар ой оғишин кузатар эдим,
Юлдузлар учишин, чақмоқ барқини
Кўзларим тингунча ичмоқ истардим.
Ёки шамолларнинг тун қўшиғида
Кўрардим баргресон, тинглардим уни,
Шундай ўтказардим вақтимни, ёлғиз.
Лекин мен ўзимга монанд кимсани —
Манфур кимсаларни кўрганам замон,—
Уларга тенг бўлсам — мен-да хоклигим
Англардим нақадар пасткаш эканам.
У пайтлар тентирдим сарсон-саргардон,
Улим ғорларига кириб кетардим.
Улим юмушларин сабабин излаб
Лошлару бошларнинг сўнгакларидан
Мамну хулосалар олиб чиқардим.
Тунларимни ўтмиш кунларнинг сирли
Фунуни-ла ўтказардим. Машаққат

Билан, бўшлиқ узра соҳиблик берган
Даҳшатли озитқи жозиба аро
Чексизлик банд этган замину осмон
Рухларин устидан, кўзларимни мен
Кўниктириб олдим Абадиятга —
Афсунгар салафлар сингари ёхуд
(Яъни сени чақирганимдек ҳозир)
Гадар сувларидан Эроту ҳамда
Антэротни чорлаган кимса мисол.
Лекин билиш билан ўсарди яна
Билмакнинг чанқоғи, ҳокимлик ҳисси,
Ботин тасаввурнинг ёрқин шодлиги,
Лекин шу замон...

П а р и

Нима? Давом этгил.

М а н ф р е д

О, мен ҳикоямни бекор чўзмадим.
Майда тафсилотлар ила мақтаниб.
Етдим юрагимнинг сувайдосига.
Доим мулоқотда бўлган кимсалар,
На ота-онамни, на дўст, суюқлим,
Ҳеч бирини тилга олмадим. Мендан
Бундай ҳислар бегона. Ва лекин бир...

П а р и

Кейин нима бўлди? Аяма ўзни.

М а н ф р е д

У менга ўхшарди, юзи, кўзлари,
Сочлари, ҳаттоки айтишларича

Овозин оҳанги фақат майинроқ —
Хуснига монанд. Бироқ тафаккурнинг
Яккашлиги борди унда ҳам. Ул ҳам
Мамну билимларга ўч эди ғоят.
Дунёни қучмакка муқтадир ақл.
Менда йўқ туҳфалар бор эди унда —
Табассум, ғамхорлик, шафқат, мен ёлғиз
Унга меҳр илтифот қилардим фақат.
Мутеълик руҳимдан мутлақ бегона.
Ёмонимиз бизнинг — ўртада эса
Яхшилигимиз бизнинг — ундадир танҳо.
Севиб ҳалок қилдим.

П а р и

Ўз қўлинг билан?!

М а н ф р е д

Йўқ, мен қалбим билан қалбин поралаб.
Қалбимга тикилиб сўлди. Қон тўқдим.
Бировнинг қонини — унинг қонини,
Унга қарайману туюлмаман ўзим.

П а р и

Ўзинг нафратланган ўшал шевадан,
Сен ўзинг умтилган ўзиб кетмакка
Мавжудот ҳаққи, йўл топдинг биз томон.
Лекин рад қилурсан, ул юксак онгни,
Қўрқоқ ўлимликка ботурсан. Йўқол!

М а н ф р е д

Ҳаво қизи! Тушун, ул ондан буён...
Сўзлар нега керак? Тушларимга боқ.

Бедорлигим қўриқлаб ўлтир ёнимда!
Мен ўз хилватимда ёлғиз эмасман.
Малойикалар гиж-гиж. Мен тонг қадар
Зулумот ичра қон қақшаб чиқурман,
Ўзимни қарғайман кундузлар эса.
Саодат сингари жунунликни мен
Қўп марта сўрадим, ёлбордим — У йўқ.
Чорладим, ажални офат ичидан,
Мени ёнлаб, четлаб ўтди тўлқинлар.
Зиён келтирмайдир хавф-хатар. Бераҳм
Иблис қил устига келтирди, бироқ
Қил узилмади! Чеки йўқ тахайюл,
Бағал руҳият (бир замон ижодда
Крез бўлмишдим) сари умтилардим.
У қайтган тўлқинлар шиддати каби
Тубсиз ўйларимни гирдобга отди.
Издихом ичига кирдим. Фароғат
Бўлмаган жойларни кездим. Тушундим.
Шунчалик машаққат эвази — илму
Сеҳргарлик санъатим бекор, бесамар.
Кишанга солмишдир сўнгсиз аламлар.
Мен энди яшайман — яшамак учун.

П а р и

Эҳтимол, эпларман. Ердам берайми?

М а н ф р е д

Ҳа, ҳа, ўлганларни тирилтмак фақат,
Ўликлар ёнига туширгил ёки.
Хоҳлаган пайтингда, қўлингдан келса,
Марҳамат, тайёрман, холос, тезроқ бўл,
Фақат тез тугасин буларнинг бари.

П а р и

Бу менинг ҳукмида эмасдир! Бироқ
Мени тингламакка сўз берсанг балким
Истагим йўлида ёрдам берурман.

М а н ф р е д

Йўқ, мен сўз бермайман! Тингламак? Кимни?
Менга тобеъ руҳларними? Ўзимнинг
Қулларимга қул бўлмакми? Ҳеч қачон!

П а р и

Бу сўнгги сўзингми? Уйлаб кўр яна,
Шошма, рад этмакка.

М а н ф р е д

Тамом вассалом!

П а р и

Бас, етар! Кетайми энди?

М а н ф р е д

Кетабер!

Пари кўздан йўқолади.

М а н ф р е д

(Е л ф и з)

Биз — масхарабозмиз замон, даҳшатнинг
Қошида. Кунлар бизни судраб ўтар.

Ҳаётни қарғаймиз, ўлимдан қўрқув,
Гарданда лаънати юкдир, асорат
Юракни қиймалар, ҳасратда ёқар
Ёки жанг қиладир талваса ичра.
Талваса — шодликда кунлар маҳв бўлур.
У кунлар — ўтган ва келажак кунлар.
(Ҳозирги кун йўқдир ҳаётда.) Шундай
Дамлар борким, кўнгил улар қошида
Муз сувнинг қошида тургандек титрар,
Гарчанд совуқлиги бир оний холос —
Ўлимни чорлайди! Ул афсунларим
Яна бир уриниб кўришга тайёр.
Марҳумларни чорлаб сўрасам! Надир
Ул биз қўрққан нарса? Не бўлмакликдир?
Беомон жавоб: «қабр» — ҳеч нарса эмас.
Жавоб бермасалар дафъатан? Бироқ
Эндорлик алвастига жавоб қилмиш
Пайғамбар, спарта шоҳига яна,
Бедорлик қисматин қилмиш башорат
У Византия қизининг руҳига,
Қотиллик эканин билмай ўлдирмиш
Севгилисини, афу этилмади.
Қолбуки, Зевс-паноҳкорига қақшаб
Қанча ёлбормасин, гуноҳин ювмак,
Ё қасос муддатин белгиламакка
Аркадий мардларин чақирди бекор.
Жавоб мавҳум эди, лекин юз берди:
Оҳ, мен туғилмаган бўлсайдим агар,
У гўзал, бахтиёр бўларди ва бахт
Бағишларди! Энди қайда? Қимдир у?
Гуноҳинг учун у изтироб ютди —
У менинг ваҳимам, ёки ҳеч нарса!
Афсуним бесамар эрмас-ку лекин
Мени даҳшатларга солур жасорат.

Чўчимаган эдим шу пайтга қадар
Ёвуз ва хайрли руҳларни кўриб.
Энди қалтирайман вужудим музлаб.
Нафратни, инсоний даҳшатни бироқ
Енгишга қодирман. Тун босиб келар.

Кетади.

УЧИНЧИ САҲНА

Юнгфрау тоғининг чўққиси

Биринчи фаришта кирди

Б и р и н ч и ф а р и ш т а

Юксалиб борар ой, тўгарак, порлоқ,
Банда зотин қадам изи тушмаган
Бокира қорликлар узра ҳар кеча
Юрамиз тўда-тўда! Ваҳший денгиз,
Музликларнинг кумуш кўзгуларида.
Маст туя сингари бўроннинг ёвуз
Кўпик сочган жазава — гирдоб янглиф
Қотган ўрликларда сирғаламиз биз.
Бағрини булутга сарманзил тутган
Касофат зилзила туққан ул унут
Кўрқинч, бехосият ушбу маконни,
Жинлар кўпдан чин дилдан севган —
Бунда ўтар бизнинг базму ишратлар.
Сингилларим кутмакдаман. Учгаймиз,
Бу кеча Аҳраман саройида тўй.

О в о з

(саҳна ортидан)

Тахту бахти қўлдан кетган,
Ётар ҳукмдор.
Мисли қаттиқ безгак тутган
Унутилган, хор.
Лекин туш ва кишанларин
Узиб юбордим.
У бир аянч кишиларнинг
Устидан ҳоким.
Халқдан қувғин учун олур интиқом,
Миннатим ҳаққидир фақат, фақат қон.

И к к и н ч и о в о з

Кема учар ўқ-ёй сингари
Мавжли денгиз, кўк соҳил сари.
Елканларин йиртдим басма-бас,
Вайрон қилдим, барчаси абас.
Қазосига аза очмакка
Бир зот қолдирмадим эрмакка.
Ёлғизгина қолди бир одам
Сочдан судраб чиқардим сувдан.
У ҳимматга арзигай, бироқ,
Ерда сотқин, сувларда қароқ.
Қасофати, қилмиши ҳамон
Ёдимдадир. Қолдирдим омон.

Б и р и н ч и ф а р и ш т а

(жавобан)

Шаҳар ухлар майин, майин,
Кўз очадир кейин, кейин

Буза бошлар фарёд уйин.
Сассизгина кирди ўлат,
Руҳсизгина турди ўлат,
Оломонни қирди ўлат.
Минг-минггини қиради ул,
Элни яхши кўради ул,
Қолганини кўради ул.
Лекин ўлат дами ўткир,
Илтифотга умид йўқдир,
Қим қабрда — бахти бутдир.
Сўқир кўзнинг бахти шуки
Алам бирлан хун ёш тўкиб
Турмас, эзмас ҳасрат юки.
Алам бирлан, дардлар бирлан,
Халқ судралар ҳамдлар бирлан.
Бу кечанинг касофати
Менинг меҳрим шарофати.
Унда менинг муҳрим бор албат,
Шундай қилдим, қилгайман абад.

Иккинчи ва учинчи фаришталар киради.

У ч о в л о н

Инсонлар юраги қўлларимизда,
Тобут узра йўлимиз, бироқ
Бизлар руҳ бергаймиз қулларимизга
Яна қайтиб олмакка тезроқ.

Б р и н ч и ф а р и ш т а

Салом! Қани, Немезида?

Иккинчи фаришта

Қандайдир
Муҳим ишлар-ла ушланиб қолибдир.
Билмадим. Мен ўзим бўшадим зўрға.

Учинчи фаришта

Мана, у келмоқда.

Немезида киради.

Биринчи фаришта

Не учун букун
Сингиллар кечикди. Сен қайда эдинг?

Немезида

Мен ушланиб қолдим: тахтларни тиклаб,
Аҳмоқларни уйлантириб кечикдим.
Қасос олиб бериб бир-бири учун,
Уларни надомат билан қийнадим.
Жазавага солдим донишмандларни.
Тентакларни ерга ҳукмрон қилдим.
Амрим эскиганга ўхшар, бандалар
Фикр қилмоқда, тожларга чопмоқда.
Тақиқнинг меваси — Озодлик ҳақда
Вайсамоқдалар... Хўп, лекин вақт бўлди:
Қани учдик! Олға, булутлар томон!

Кетади.

ТҮРТИНЧИ САҲНА

Аҳраманнинг қасри. Ловиллаган шар атрофида руҳлар. Аҳраман тахтда.

Р у ҳ л а р қ а с и д а с и

Ҳамду сано! Шоҳи замин ва осмон.
Булутлар, найсонлар соҳиби ўзинг.
Табиат шурушини тилсимни сенсан
Талотум айлағай борлиқни сўзинг.
Сасинг денгизларда кўтарғай бўрон
Булутлар чақмоққа айланар зумда.
Шуъласин — ранглари ўчар бегумон
Сен назар ташласанг қуёш кўзинда.
Қилт этсанг зилзила ваҳим сочадир
Қайнаган вулқондир босган изларинг.
Сенга сайёралар йўллар очадир
Қаҳрингдан кул бўлур шаън юлдузларинг.
Кўлаганг ўлатдир. Жанглар давомат
Қурбонлик келтирар, сен учун тортиқ.
Абадий азоби билан бу ҳаёт
Сенга тобе эрур — руҳлар ва Борлиқ.

Фаришталар ва Немезида киради.

Б и р и н ч и ф а р и ш т а

Аҳраманга шараф! Унинг қудрати
Заминда барқарор бўлғай! Сингиллар
Унинг фармонини ижро қилмишлар
Мен-да ўз бурчимни бажариб келдим.

И к к и н ч и ф а р и ш т а

Аҳраманга шараф! Биз одамзотнинг
Бошини ҳам қилиб келдик пойингга.

У ч и н ч и ф а р и ш т а

Аҳраманга шараф! Ишларимизни
Маъқуллашни кутамиз.

Н е м е з и д а

О, шаҳаншоҳ!
Биз сенингмиз, бизникидир — тириклик,
Бизникидир жонсиз мавжудот бари.
Уссин яна ҳукмфармолигимиз
Сенинг-да ҳукмингга тилаймиз ривож.
Қайғурамыз бедор ҳақингда. Сенинг
Топширигинг бажарилди шубҳасиз.

М а н ф р е д киради.

Р у ҳ

Қим у? Банда! Шўрлик ботир чувалчанг!
Инқил юз тубан!

И к к и н ч и р у ҳ

У менга танишдир!
Ўз санъати ила қодир афсунгар!

У ч и н ч и р у ҳ

Инқил юз тубан, қул! Қўрмаяпсанми
Бу ерда сенинг-да, бизнинг ҳукмдор.
Қалтира ва бўйсин!

Р у ҳ л а р

Сен ер фарзанди!
Тупроқ бўлмакликка маҳкумсан, бош эг,
Иўқса кулфат тушар бошингга сенинг.

М а н ф р е д

Билурман ва лекин кўриб турибсиз
Эгилмадим ҳеч.

Т ў р т и н ч и р у ҳ

Ургатиб қўямиз.

М а н ф р е д

Кўп ўрганганман! Бошимга кул сочиб
Зах ерни қучоқлаб ўтган тунларим
Беҳисоб. Чуқур ҳис қилганман — таҳқир
Ҳақоратнинг бутун залварин, чунки
Шахсий аламининг қошида ҳақир
Тиз чўкканман.

Б е ш и н ч и р у ҳ

Аҳраман тахтининг
Пойнда бутун Дунё қилган ишни
Қилмасликка сен журъат қиласанми?

М а н ф р е д

Аҳраманнинг ўзи йиқилсин, Тангри
Уни сажда учун пайдо қилмаган
Ҳукми холиқ чексизлик — яратганнинг
Ҳузурида. Унинг билан эгилгум.

Р у ҳ л а р

Нима? Топтаб ташланг бу чувалчангни
Нимталаб ташланг!

Б и р и н ч и ф а р и ш т а

Чекил: У меники.

Ботин кучлар шаҳаншоҳи! Бу одам
Ўзадир, унинг бутун қиёфаси
Ҳамда бунда ҳозирлигин исботи,
Азоблари мисли биз — умри жовид
Арвоҳларнинг азобидек, Фаросат
Иродаси ҳукми унинг шундайким
Самовотнинг моҳиятин булғовчи
Бандаларнинг орасида камдан-кам
Топилгайдир. Бундай мумтоз, шаҳаншоҳ!
Етишди у тахайюлин ҳиссида
Бизга маълум ҳақиқатга: яъниким
Саодат йўқ оқилликда ҳамда фан
Бир аввалги мавҳумликни ўзга бир
Мавҳумлик-ла янгилашдир: Лекин бу
Бари эмас: Ер самога сомеъдир.
Ҳар бир нафас, қурт-қумурсқа жон қадар
Ҳукм қилар, эҳтирослар қалбини
Тешди унинг: Оқибатда у шундай
Ҳолга тушди ҳаттоки мен бешафқат —

Қим унга ачингай, авайлайман. У —
Менингдир, балким сенинг ҳам; ва лекин
Қалби билан бу руҳларнинг баридан
У юксакдир; иложсиздир ҳукмимиз.

Не мезида

Бўлмаса у нечун ташриф буюрмиш?

Биринчи фаришта

Узи жавоб берсин.

Манфред

Сизлар ҳам бироқ
Мен билган нарсани билурсиз фақат.
Қудратим бўлмаса киролмас эдим.
Бу ерда кучлироқ қудрат бор аммо
Ундан мен ўзимнинг изланшларим
Учун келгандирман жавоб ахтариб...

Не мезида

Хўш, нима истайсан?

Манфред

Сен ожиз, бу иш
Қўлингдан келмайди. Буюр, марҳумлар
Ҳозир бўлсин; сўрагайман улардан.

Не мезида

Шоҳ Аҳраман! Қилурсенми мурувват
Одамзотнинг истагига?

А х р а м а н

Ҳа. Буюр.

Н е м е з и д а

Сен кимни чорлатмак истайсан гўрдан.

М а н ф р е д

У гўрда эмасдир: Астарта келсин.

Н е м е з и д а

Руҳмисан ёким арвоҳ,
Қим бўлсанг-да шайланган
Сен ўшал зурёди хок,
Қайта хокка айланган,
Ундан бир зарра-белги,
Азалдан тирноқча доғ,
Ҳузуримга тез келгил,
Кўз ўнгимда бўл пайдо.
Чорлагайман мен сани,
Мозорингни оча қол,
Уша дил, ўша танни
Чувалчангдан сўраб ол.
Қошимга кел, бўлгил намоён,
Мен чорлайман, мен — ҳукми аён!

Астартанинг сояси пайдо бўлади, ўрталиқда туради.

М а н ф р е д

Мана шу ўлимми? Ёноғи қизил,
Лекин бу қизиллик бешуур бир тус
Силлиқ туси яъни баргресонни куз

Бўяйдиган мурда ранг; у! Ё раббий,
Нечун мен унга тик қаролмайман? Йўқ!
Астарта! Сўрашга мажол йўқ: Буюр!
Афу этсин ёки лаънатласин у...

Не мезида

Лаҳадингни очган сўз ила
Қайта жаранглайман бошингда,
Сени сўроқловчи билан сўзлаш,
Номим билан чорла қошингда.

Манфред

Жимлик. Бу жимлик жавобдан ортиқдир.

Не мезида

Менинг ҳукмим тугади. Осмон шоҳи,
Фақат сен амр эта олгайсан: буюр.

Аҳраман

Соя, ҳукм-тамғага бўйсун.

Не мезида

Садосиз.

Бизгамас — у бошқа кучларга тобе.
Бекор энди барча уринишларинг,
Ноиложмиз.

Манфред

Тингла мени Астарта!
Тингла мени севгилим! Гапир менга!

Шунча қийналдим мен, қийналмоқдаман.
Қара: сен қабрда ўзгарибсан оз,
Мендан тирикроқсан, севардинг мени.
Мен севгандек — беҳад. Туғилган эдик
Ўзаро азоблаш учунмас, гарчанд
Ўртада бор эди мудҳиш гуноҳлар,
Бизнинг муҳаббатда... О! Гапир, гапир
Сендан жирканмайман, қарғамайман де!
Мен жазо тортгайман иккимиз учун
Сен хушбахт эрурсан, мен-да — ўлармен.
Бунда неки менга туюлар ифлос
Сирли ришта мисол боғламиш мени.
Ҳаёт билан яна васваса солар
Мангулик қошида даҳшат — унда ҳам
Яна шулар, шулар. Оромим йўқдир.
Не истайман, не излайман. Билмайман.
Яккашдек сезаман, сени, ўзимни,
Ва ўлим олдидан тинглагим келар
Менга мусиқадай бўлган сасингни.
О, гапир. Мен сени чорладим тунлар:
Мудроқ ўрмонларда қушлар, йиртқичлар
Тоғда уйғондилар. Қайтарди жавоб
Уфқлар садоси — сенинг исмингдир.
Менга шу қадар танишдир. Махлуқлар,
Арвоҳлар, одамлар жавоб қилди лек
Фақат сен жим. О, гапир. Самолардан
Ахтариб сени юлдузлардан юксак —
Назар ташладим мен. О, гапир! Тенгинг
Топмасдан изладим овора! Гапир!
Қарагин: арвоҳлар ютишга тайёр
Лекин мен қўрқмайман асло: Сен билан
Борлигим. Гапиргил. Майли қарғагин
Фақат эшитайин овозингни мен
Яна бир бор, яна бир марта холос.

А с т а р т а

Манфред!

М а н ф р е д

Яна! Яна! Бу овозда ҳаётим.

А с т а р т а

Манфред! Изтиробинг эртага тугар
Алвидо!

М а н ф р е д

Кечира олдингми мени?

А с т а р т а

Алвидо.

М а н ф р е д

Айт, учрашгаймизми қайта?

А с т а р т а

Алвидо.

М а н ф р е д

Яна ёлбораман айт, севаман де.

А с т а р т а

Манфред!

(Астарта арвоҳи йўқолади)

Не мезида

У кетди. Қайтариб бўлмас ортига
Лекин айтгани бўладир. Ерга қайт.

Р у ҳ

У ғариб. Бандаликнинг ҳам ўлимнинг
Кўзларига қарамоқлик не экан?!

И к к и н ч и р у ҳ

Боқ: у ўзини тутмиш, иродасига
Бўйсундирди дардларин. Башарти у
Орамизда бўлганида шубҳасиз
Бўлгай эди қудратли руҳ...

Не мезида

Одамзод,

Яна борми саволларинг шаҳаншоҳ
Ҳамда унинг қуллари — бизларга.

М а н ф р е д

Йўқ!

Не мезида

Демак, биз вақтинча хайрлашамиз!

М а н ф р е д

Демак учрашамиз кейин? Қаерда?
Майлига, барибир. Хизматинг учун
Сендан қарздорман — Энди хайр. Хайр.

Кетади.

УЧИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ САҲНА

Манфред қўрғони. Зал. Манфред ва Герман.

М а н ф р е д

Соат неча ҳозир?

Г е р м а н

Қош қорайди, тун
Жозиб бўлишликни қилмоқда ваъда.

М а н ф р е д

Мен айтгандек тахт қилдингми ҳаммасин
Минорада?

Г е р м а н

Ҳа. Ҳаммаси жойида.
Мана калит ва мана қути, тақсир.

Манфред

Яхши. Энди кетишинг мумкин.

Герман кетади.

Манфред

(Елғиз)

Мени ором чулғар, эзар фароғат,
Ажаб, мавҳум дунё, ғалати дунё
Ушбу дамга қадар бегона эрди
Қайғу қувончимга. Фалсафани мен
Беъмани сафсата, илми-толиблар
Тўқиган, эшитган қулоқни бешак
Аҳмоқ айлағувчи атама дея
Билмасам эҳтимол ўша «Kadov!»
Қадим даврларнинг олтин асрорин
Қашф этдим, қалбимга сингдиrolдим деб
Санаган бўлурдим. Майлига андак —
Бирор марта уни ҳис этмоқ яхши,
Қалбимни бойитдим янги ҳис билан.
Уни ўз ёзмамга киритмоғим шарт
Бу ҳаётда у мавжуд деб... Кимдир у?

Герман қайтади.

Герман

Сен-Морислик аббат кўрмоқ истайди.

Аббат киради.

¹ Олижаноб.

А б б а т

Салом, Граф Манфред!

М а н ф р е д

Ташаккур. О, ҳазрат,
Ташрифингиз — шараф эрур қалъага.
Қалъа аҳли учун дуодир қутлуг.

А б б а т

Худо сизга ёр бўлсин! Граф Манфред,
Сўзлашмоқчи эдим сиз билан ёлғиз.

М а н ф р е д

Герман! Холи қолдирингиз. Нима гап,
Хизматга ҳозирман, ота!

А б б а т

Бошлайман.
Нуфуз, эътиқодим, хайрли ниятим,
Ёшим ҳуқуқ берар — Қўшниликимиз
Нотаниш бўлсак-да герольд бўлмакка.
Турли миш-миш тарқалмишдир эл аро
Сенинг гард қўнмаган баланд шаънингга
Доғ тушириб, ҳолбуки, бу юксак ном
Пок ўтиши шартдур авлодинг учун.

М а н ф р е д

Эшитяпман! Давом этинг, отахон,

А б б а т

Овозалар юрар, гўё сен, инсон
Билишга номатлуб нарсалар билан
Танишсан. Қаър аҳли — тамуғнинг нопок,
Ажал арвоқлари даштида сарсон
Фарзандлари билан алоқанг бормиш.
Ўз хиштинг — бандан мўминлар билан
Билдимки, камдан-кам кўрасан баҳам
Фикр-ўйлариңни! Пок бўлса магар
Яккашлиғиңг — бўлур эрди зоҳидлик.

М а н ф р е д

Кимлар гапирмоқда?

А б б а т

Ул оғаларим
Имони мустаҳкам, мўмин деҳқонлар,
Умуман истаган малайиңг. Қўрқиб,
Сенга боқмоқдалар. Ҳаётиңг — хатар.

М а н ф р е д

Паноҳиңга ол бўлмаса сен ўзинг.

А б б а т

Қутқаргани келдим, сени мен, ўғлим,
Қалбингга қўл солмам, лекин ҳақ эрса
Ўшал миш-миш гаплар, ҳали кеч эмас,
Тавба қил, черков-ла мулоқотга қайт,
Черков паноҳида фалакка сиғин.

М а н ф р е д

Эшитдим. Жавоб шул: Менинг кимлигим
Ҳозир ё ўтмишда сир бўлиб қолур
Мену кўк орасинда. Бандаларинг
Даллоллиги керакмас. Ё буздимми
Низомларингиз? Исбот қил, жазо бер!

А б б а т

Ўғлим, жазо эмас менинг ниятим,
Тавба ҳамда афу ҳақдадир сўзим.
Танла. Афв ҳақида сўз борар экан
Қонун ва эътиқод ҳақ бергай менга
Гуноҳ зулматидан ёруғ ва юксак
Соф хаёл тоғига олиб чиқмакка.
Лек жазо — кўк ҳақи. «Ал-қасос»
Демиш Ул — мен унинг мўмин бандаси
Қўрқинч калимани қайтаргум холос.

М а н ф р е д

Қария! На азиз набийлар ҳукми,
На ибодат бахти, на наът.— муножот,
На юзда мусибат, на рўза, ажал
Ортиқмас — эгизак туғилган бу дард —
Дўзах азобидан қўрқмасдан асло —
Қалбни қиймаловчи чўнг ҳасратчалик.
Жаннатул маъвони бир ўзи балким,
Жаҳаннам айлагай — бироқ қодирмас
Ўздаги интиқом, инқироз, ёлғон,
Ва гуноҳ ҳиссини руҳдан ҳайдашга.
Нариги дунёда қийноқ йўқ эрур —
Ки сен ўз-ўзингни қийнаган қадар!

А б б а т

Майли, бу ўтадир, фараҳ маъвога
Етгуси ким собит қаноат, гарчи
Мудҳишдир — дунёвий гуноҳин ювса.
Тавба қилмоқ — заруратдир бегумон
Англа, черков нени кўнглингта солса
Нени кечиролсам кечиргайман мен.

М а н ф р е д

Олтинчи рум қайсари ўз тақдирин,
Кеча ҳузурда титраган қули
Сенатнинг қошида қатл этилишдан
Сақламак ғамида, кўксига ханжар
Санчиб ўлар экан, содиқлик қилиб,
Яқиндаги навкар, қайсар бўғзидан
Шариллаган қонни дастрўмоли-ла
Андаккина босмоқ учун ёндошди.
Рад этилди: ҳали жон талвасали
Сўниқ кўзларида ҳукм алангаси
Ёнар экан пичирлар: «Йўқ. Энди кеч.
Садоқат эмас бу...»

А б б а т

Кеч эмас асло,
Қелишмоқ ўз қалбинг билан, кеч эмас,
Қовуштирмоқ само руҳи-ла бу дам.
Умид йўқ? Ажаб: Кўк мурувватидан
Ихлоси айниган кимса ҳам шаксиз
Яратар заминда турфа орзулар
Хасга ёпишгандек, яшамоқ учун.

М а н ф р е д

Падари бузруквор! Мен ҳам бир замон
Билганман илҳом ва ёруғ орзулар
Дуолар илмини эгаллаб тамом
Аллома шуҳратин қилганман хаёл
Юксалмоқ — билмайман нечоғлик — бироқ
Юксалмоқ ва балки йиқилмоқ аммо
Шундайким бамисол тоғ шаршараси
Баланд чўққилардан отилиб порлоқ
Туби йўқ гирдобда мавжланиб, устун-
Устун туман бўлиб булутлар сари
Яна ёмғир бўлиб ёғилмоқ учун
Ётар ул қодир. Бироқ бари ўтди
Орзуларда алдандим...

А б б а т

Нечун ахир?

М а н ф р е д

Мен ўзимни енголмадим. Кимда-ким
Ҳокимликни нстар экан — хушомад
Хизмат қилар. Миннат билан яшайдир
Ит сингари қулоғи динг, аланглар,
Ўзи монанд тубан тўда — оломон
Орасида бўлмоқ учун раҳнамо.
Йўқ, мен тубан тушолмадим шу қадар
Бу подада... бўри боши бўлиш ҳам...
Арслон ёлғиз, мен ҳам энди ёлғизман.

А б б а т

Яшаш, юриш учун одамлар билан
Нима халал бёраар сенга, тушунтир?

М а н ф р е д

Таъбимда — ҳаётдан жирканиш яшар.
Мен ёвуз эмасман, лекйн ҳар қадам
Бузгун хароботга бўлурман дучор.
Дашту-саҳроларда туғилган, аммо
Меҳробдан абадий маҳрум этилган
Қумлар орасида изғиб муттасил
Ҳеч кимни изламай, бироқ учраган
Ҳар бир тирик жонни маҳв айлагувчи
Шафқатсиз гармсел нафаси янглиғ
Менинг умрим ўтди. Йўлимда ҳар не
Учради барини айладим ҳалок!
Улар энди йўқ.

А б б а т

Эвоҳ! Чўцияпман,
Ҳаттоки мартабам келмагай бакор
Ёрдам учун сенга... Аммоки, сен ёш,
Мен истар эдимки...

М а н ф р е д

Бандалар аро.
Шундайлар яшагай, улар дунёда,
Ешлик йилларида қарийди, ўлар
Қамол топмай, жангу-жадалда эмас,
Бирини — шарорат, бирини — билим,
Узгасини — азоб, бошқасин — заҳмат,
Қасаллик, телбалик — энг ортиқ аммо —
Улдирди чилпарчин, сўлган кўнгиллар
Сўнгги дард, турфа тус, турфа ном ила
Тақдир ёзмишида боридан ортиқ
Олиб кетди ажал. Мен эса тугал
Барини кечирдим бошимдан. Гарчанд

Етарди биттаси. Сен ҳайратланма
Тушганимга шундай аҳволга, бироқ
Ер юзида яшаб юрганим ҳамон
Арзигай ҳар нечоғ ҳайратланишга.

А б б а т

Лекин тингла мени, гуноҳкор ўғлим.

М а н ф р е д

Мўйсафид, мен икром қилурман, шонли
Ул донгдор йилларинг... Фикрингни билдим:
Ниятинг эзгудир, аммо беҳуда.
Мен сени аяйман ўзимни эмас,
Қўполлик қилганим учун — бағишла.

Кетади.

А б б а т

Бўла олар эди олийжаноб зот
Ундаги фаросат, эҳтирос, билим,
Табий қудратга шаклу шамойил
Бера олгай эди башарти андак
Онглироқ жойлашса... Энди омухта
Нур — зулмат, руҳ ва хок, даҳо — эҳтирос,
Бошланиш — сўнгги йўқ, чек — чегарасиз
Талваса орадир — баҳрасиз ғариб,
Улмаслиги керак, ўлмоқда! Даҳшат!
Уриниб кўрайин яна бир марта
Бундай зот арзигай тавбага! Бурчим —
Бир одим чекинмай эзгулик учун
Қурашмоқ! Оҳиста ва лекин қатъий.

Кетади.

ИККИНЧИ САҲНА

Бошқа хона. Манфред ва Герман.

Герман

Амр этган эдингиз кун ботишига
Келинг деб... Ботмоқда...

Манфред

Шундайми?

(Зал деразасига яқинлашади)

Улуғвор бу курра! Мулки борлиқнинг
Фаришталар арши-аълодан қувган
Малаклардан гўзал ер қизлари-ла
Қўшилишдан туғилган бу фарзандлар,
Қудратли даҳолар топинган илоҳ!
Порлоқ курра! Хилқат асрори-сири
Қашфи қадар қутлуғ, муқаддас макон.
Сен холиқ қудратнинг аввал хабари
Дилларини муножотга туккан ул
Халдей тоғи чўпонларин юрагин —
Шодлантирган ўзинг.. Эй ботин худо,
Намоён бўлгайсан кўлага каби.
Сен анжум маркази ва шаҳаншоҳи,
Дунёни яшашга қобил қилдинг сен.
Ҳар неки мавжудот соҳир эиёнда
Ҳаракат қиладир, қиёфа руҳин
Юмшатдинг; Фасллар ҳокими! Замин
Ва унда яшаган мавжудот бари
Ҳукмингга сомедир. Олис ё яқин
Руҳимиз нурингдан рангиндир мудом,

Қиёфамиздек, Шон аро уйғониб
Шон аро юксалиб, шон аро ботиб.
Алвидо! Сен мени кўрмайсан ортиқ!
Менинг илк севгилим ва илк ҳайратим
Сеники эди. Қабул қил сўнггисин!
Сен энди нурингни бермассан ортиқ
Ҳаёту илиқлик бахшиши — зомин
Кимсага... Ботмоқда... Мен ҳам ортидан.

УЧИНЧИ САҲНА

Тоғлар. Олисада Манфред қалъаси. Минора олдидаги айвон. Ғира-шира.
Герман, Монуил ва Манфреднинг бошқа малайлари.

Герман

Ниҳоятда қизиқ... Неча йилларким
Бутун кечалари ёлғиз ва бедор
Минорада ўтар. Мен кўп бўлганман
Ҳаммамиз неча бор бўлганмиз унда,
Аммо на минора, на бирор анжом
Графнинг муттасил машғулотидан
Ишон бера олмас сал-пал умидвор,
Ишончим комилдир, унда қандайдир
Сирли хона мавжуд; Мен ўзим шахсан
Уч йиллик ҳақимни иккиланмасдан
Бағишлагай эдим сирни билгалн.

Монуил

Бу анча хатарли! Шу билганларнинг
Ўзи ҳам етади мамнунлик учун!

Герман

Оҳ, қари донишманд Монуил ога,
Кўп нарса кўргансан. Ушбу қалъада
Кўпдан яшайсанми?

Монуил

Мен малай эдим
Граф туғилмаган паллалар ҳали
Унинг отасига. У ўзга эди.

Герман

Кўпинча ўхшамас ота ва фарзанд.
Тафовут нимада?

Монуил

Юздагиннамас.
Ақли ва одати бошқадир буткул.
Граф Сигизмунд мағрур, хушчақчақ
Улфатий бир одам эди. Умрида
Бирор китоб тепасида бир оқшом
Утирмаган; Тунларини бедорлик эмас,
Базмларнинг даврасида бир умр
Яшаганди. Тентираган эмас ҳеч
Бўри каби дала-адир, ўрмонда,
Одамларнинг даврасидан қочмаган.

Герман

Шайтон урсин, Яшашган-а! Қанийди
Еруғ кунлар нашъасини унутмиш

Бу қадим деворлар ичидан қайта
Ажиб ҳаёт кулса...

М о н у и л

Бу девор
Аввал хўжасини ўзгартиши шарт.
Ғаройиб ишларни кўрдим...

Г е р м а н

Оға бўл,
Гапириб бер кўрганларинг. Қизиқиб
Сезилмасдан ўтсин бу навбатчилик.
Эсимда, ишора қилгандинг бир вақт
Бу ерда, минора қошида гўё
Ғаройиб воқеа содир бўлган деб.

М о н у и л

Шундай кеча эди. Ҳамон ёдимда
Ғира-шира оқшом, ҳозирги каби
Эйгер чўққисиди қотган булутлар
Алвонланиб турар. Баайни шундай
Енгил шабада эсиб ўқтин-ўқтин,
Юксалгувчи ой нурида қорлиқлар
Оҳиста товланар эдилар. Граф
Ҳозиргидек минорда — у нелар-ла
Машғуллиги бизга мавҳумдир. Аммо
У билан биргадир тунги ўйлари,
Тентишларин ҳамроҳи бир қиз борди —
У салгина ёқтиргандай туюлган,
Севиши ҳам керак эди, қондоши,

Астарга хоним-ойним... Тсс! Кимдир у?

А б б а т киради.

А б б а т

Қани хўжангиз?

Г е р м а н

Хув — минорада у.

А б б а т

Гаплашиб олишим керак.

Г е р м а н

Мумкинмас.
Жуда банддир. Кимса кирмас ёнига.

А б б а т

Мен бўйнимга олдим башарти, агар
Гуноҳ бўлса... Лекин кўришим зарур.

Г е р м а н

Бугун учратгансиз бир марта ахир.

А б б а т

Герман. Гап қайтарма. Эшикни қоқ-чи,
Ва хабар бер ташрифимдан хўжангга.

Герман

Ботинолмайман.

Аббат

Узимнинг хабарчим бўламан, дейман. Афтидан ўзим

Монуил

Азиз отахоним! Сабр қилингиз.

Аббат

Не гап?

Монуил

Келинг буён, сизга сўзлаб берайин.

Кетадилар.

Тўртинчи сахна

Миноранинг ичкараси.

Манфред

(Елғиз)

Юлдузлар чарақлар. Ой ёғдусида
Олмос чўққиларнинг қори ярқирар,
Гўзал! Қандай гўзал, Табиат билан

Ёлғиз дақиқалар.: Кеча дийдорн
Мен учун ҳамиша ёқимли эди
Инсон дийдоридан. Мен туннинг хира
Танҳо ва мусаффо дудларн аро
Ўргандим ўзга бир дунё тилини.
Эсимда: Еш эдим, бошим айланиб,
Саёҳат дардига мубтало йиллар,
Худди шундай бир тун қолганим ёлғиз
Салтанатли Римнинг бош харобаси
Қадим Колизейнинг вайронасида
Йиқилган аркларни ёқалаб мовий
Тунда титраб турар, қорайиб аста
Дарахтлар қатори; Дарз кетган жойдан
Юлдузлар мўралар, Тибр ортидан
Келарди увлаган итлар товуши.
Қайсар ҳарамда — бойқуш қўрқинчли
Ўзиқ қичқирарди, унинг овози
Тунқотарнинг ўқтин-ўқтин куйи-ла
Юксалар ва тинар эди ҳавода.
Қулаган деворлар, харобот ичра
Сарвлар кўринар уфқ остида.
Аслида бир ўқлик масофа холос.
Тунги бойқушларнинг маскани энди
Қайсар ҳарамн ва истеҳком ичра
Қад кўтармиш — чакалак томирларн
Чирмамишдир ҳукмдорлар масканин.
Лаврлар ўрнида чирмовуқлардир.
Гладиаторлар қони тўкилмиш роса,
Мардона майдон каби ётар цирк.
Теззар, Оғуст оромгоҳи тупроқда
Таниб бўлмас валангору вайрона...
А сен осойишта сахий моҳитоб,
Қўпол хароботнинг қиёфатини
Юмшатиб бамисол юз йилликларнинг

Жароқатин тиклар эдинг қайтадан.
Нафосатни сақлай олдинг доимо.
У қаерда бўлмаса сен яратдинг.
Қадим улугворлик қошида соқов
Ҳайрат ҳисси билан тўлди қалбимиз,
Эҳромда тургандай; У асли хокдир,
Ва лекин ҳукмдор токи шу фурсат
Бизнинг қалбимизга амр этадир у...
Худди шундай тун! Не ажаб ахир
Мен эслаган бўлсам: Мен кўп пайқадим
Фикримиз талваса ичрадир мудҳиш.
Тартибли оқиши керак бўлган дам...

А б б а т киради.

А б б а т

Менинг олийжаноб графим! Менинг
Туйқис ташрифимни афв айласангиз.
Менинг кутилмаган шиддатим сизни
Хафа қилмасин ҳеч: Ёмон бўлса
Гуноҳи бўйнимга, магар яхшилик
Сизнинг бошингизга бўлсин, мен рости,
Қалбингизга демоқчийдим. Агар мен
Адашган-у юксак руҳни қутқарсам...
Қўлимдан келсайди... Лек умидим бор.

М а н ф р е д

Сен мени билмайсан. Йўлим тамомдир!
Амалим охир. Чекил: Хавfli бу жой.

А б б а т

Мени қўрқитишни ўйладингми сен?

М а н ф р е д

О, йўқ! Шунчаки айтдим. Хатар яқин.

А б б а т

Нимадан?

М а н ф р е д

Бунга боқ, не кўрмоқдасан?

А б б а т

Ҳеч нарса!

М а н ф р е д

Яхшироқ қара, не кўрдинг?

А б б а т

Қўрқитиши керак, лек қўрқитолмас...
Қандайдир мавҳум ва даҳшатли шарпа
Жаҳаннам худоси монанд юксалди
Ер остидан: Чехрасида ниқоби
У оғир булутга бурканмиш: Мана,
Орамизда турди; Ваҳим йўқ менда.

М а н ф р е д

Бойси ҳам йўқдир! У тегмас сенга
Ёлғиз қиёфати фалаж қилгай! Кет!

А б б а т

Йўқ! Ҳеч қачон! Иблис-ла курашмасдан
Кетмасман. Нечун келмиш?

М а н ф р е д

Нечун?.. Нечун?..
Чақирганим йўқдир мен уни ахир?
Бетакаллуф келмиш ўзи шундайин.

А б б а т

Ёху! Улган мурда! Қандай меҳмонлар
Ташриф буюрадир! Сен-чун титрайман,
Нечун тикиласиз бир-бирингизга?
Мана! У юз очди. Манглайи илон,
Чақмоқ чандиқлари нигоҳда порлар
Жаҳаннам қаърининг абадияти.
Йўқол, иблис!

М а н ф р е д

Нега келдинг? Тушунтир!

Р у ҳ

Кетдик.

А б б а т

О, номаълум махлуқ сен кимсан?

Р у ҳ

Унинг посбони! Вақт бўлди кетдик.

М а н ф р е д

О, мен тайёрдирман барига, фақат
Фармоний таң олмам! Ким юбормиш? Ким?

Р у ҳ

Сўнг билиб олурсен. Яхшиси кетдик.

М а н ф р е д

Бўйин эг амримга, сендан баттарин
Соҳибларинг топтаганман! Кимсан сен?

Р у ҳ

Сенинг умринг битди. Юр, дейман, сенга.

М а н ф р е д

Билардим, билурман. Вақт-соат етди,
Сенга топширмайман жонимни бироқ,
Кет! Ёлғиз яшадим, ёлғиз ўларман.

Р у ҳ

Унда хешларимни чорлайман! Келинг!

Бошқа руҳлар келади.

А б б а т

Йўқолинг иблислар! Йўқолинг! Имон —
Мавжуд масканда — йўқ иблислар ҳукми,
Мен сизни ҳайдайман Унинг номи-ла...

Р у ҳ

Билурмиз ўзни-да, мартабангни-да,
Азиз исмларни сочма фойдасиз,
Улар беҳудадир! Бу банда — маҳқум
Сўнг бор буюраман: ортимдан юргил.

М а н ф р е д

Бўйсунмайман! Кетиб борар ҳаётим
Тушуниб турибман бош эгмам бироқ.
То нафас олурман нафратим сизга!
Курашгайман токи танда мадор бор.
Гарчи сиз руҳларсиз. Қўлга олурсиз
Нимта-нимта қилиб, парчалаб фақат.

Р у ҳ

Э, қайсар афсунгар, ботин дунёга
Биз монанд мартаба эгаси банда,
Сенга, ярашарми, сенга бир умр
Қасофат келтирган ҳаётга шундай
Тирмашмоқ.

М а н ф р е д

Ёлғон айтяпсан, муғамбир
Сўнгги соат етди — билиб турибман —
Узайтирмакка-да йўқдир ниятим.
Бирор дақиқага сен билан эмас,

Булар билан эмас, йўқ, ўлим билан
Курашиб турибман! Собит қудратни
Бермаган на сизлар, на ушбу пода.
Бергандир билимлар, қунт ва имтиҳон,
Ярим тун заҳмати ва ўткир ақл,
Руҳлар ва одамлар биродар бўлган,
Юсак саналмаган давр билиги,
Тобакай мадорим бор экан — сиздан
Нафрат қилажакман, курашажакман.

Р у ҳ

Лекин сенинг ёвуз қилмишларинг-чи...

М а н ф р е д

Сенинг ишинг эмас уларни билмак.
Ёвузликни жазосими ёвузлик! Қотил
Ҳакам бўла олурми ҳеч? Йўқол, тез!
Қайт ўзингнинг жаҳаннамнингга.
Сен ҳоким эмассан — кўриб турибман,
Билиб турибман мен — енга олмассен.
Неки қилган бўлсам, қилганман ўзим.
Кўпайтиролмассан қалбим азобин.
Абадий ақлимиз — интиқом эрур
Яхшидир, ёмондир ҳар амалимиз
Қилмишимиз учун, унинг ўзидир
Ёвузлик чашмаси ва интиқоси.
Замин қусқисини итқитиб, фоний
Дунё ҳодисларин мўрт рангига ёт.
У тўла қийноққа ёки ҳайратга
Ўз ишларин қаршисида манфур руҳ,
Сен эмас жонимнинг изтироблари.
Ожизсан, қурбонинг эмасман сенинг.

Бўлмагайман ўлжанг ҳам асло! Ўзим
Улдирдим ўзимни, жазо ҳам мендан.
Жинлар, етолмайсиз муродингизга!
Иўқолинг! Сиз эмас — Улим чўзар қўл.

Руҳлар йўқолади.

А б б а т

Оҳ, ранги оқармиш... лаблари оппоқ...
Кўкраги чайқалар, бўғизда жон!..
Ибодат қил! Ҳеч бўлмаса хаёлан
Илтижо қил. Утиб кетмагин бундай.

М а н ф р е д

Тамом... Зулмат... Сени илғамаяпман.
Ҳамма нарса айланар ва сузар... Замин
Гўё кетар оёғ остидан. Хайр,
Қўлингни бер...

А б б а т

Муз юракка қуйилар...
Бир марта ибодат қил... Оҳ, не бўлди?

М а н ф р е д

Мутлақо қийинмас ўлмоқ, қария.

(ўлади)

А б б а т

Тамом! Унинг жони учди фалакка!
Қайга? Ўйлаш — қўрқинч, лекин у кетди!

Парда

МУНДАРИЖА

Шеърлар

Севгининг илк бўсаси.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
12

Муҳаббатнинг сўнги хайр-маъзури.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
14

Лок-на-Гар.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
16

Харроу қабристонига кекса қайрағоч тагида ёзилган шеър.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
18

Айрилиқ
Жуманиёз Жабборов таржимаси
20

Бош суякдан қилинган косадаги ёзув.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
22

Бахтлисан, нима ҳам дер эдик, кўп соз.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
25

Видо.
Ҳамид Олимжон таржимаси
27

Альбомга.
Шукрулло таржимаси
31

Қадаҳларни тўлдилинг.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
32

У кунларни унут этмоғим оғир.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
34

Юнонча қўшиқ таржимаси.
Муҳаммад Али таржимаси
37

Умр йўлинг битди қаҳрамон.
Шукрулло таржимаси
39

Кўнглим қоп-қоронғу.
Жуманиёз Жабборов таржимаси
40

Туш.
Муҳаммад Али таржимаси.
41

Марциалдан.
Муҳаммад Али таржимаси
50

Чайльд Гарольд зиёратлари. (Парча.)
Мақсуд Шайхзода таржимаси
51

Достон

Шилён сонети.
Муҳаммад Али таржимаси.
56

Шилён тутқуни.
Муҳаммад Али таржимаси.
57

Драматик достон

Манфред.
Рауф Парфи таржимаси.
76

На узбекском языке

ДЖОРЖ ГОРДОН БАЙРОН

Избранное

Стихи, поэма, драматическая поэма

Перевод с издания ГИХЛ, Байрон. «Избранное», М—1953.

Редактор *Омон Матжон*
Расилар редактори *Н. Холиқов ва И. Кириакиди*
Техн. редактор *Е. Хаимов*
Корректор *О. Турдибекова*

Босмахонага берилди 3/VI-74. Босишга рухсат этилди 11/IX-1974 й. Формати 60X70^{1/16}. Босма л. 9.57. Шартли босма л. 7,41. Нашр. л. 6,41. Тиражи 10 000. Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, Тошкент, Навоий кучаси, 30. Шартнома 127-65

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат комитетининг Тошкент полиграфкомбинатида 1 қорозга босилди. Тошкент, Навоий кучаси, 30. Заказ № 2000. Баҳоси 57 т.

Байрон.

Сайланма. Шеърлар, дoston, драматик дoston. Т.,
Адабиёт ва санъат нашриёти, 1974.
152 б.

Улуғ инглиз шоири Жорж Гордон Байрон асарларининг ўзбек тилида
чоп этилиши ўзбек адабиётида катта воқеадир.

Байрон асарларининг ушбу «Сайланма» сига унинг турли даврларда
ёзган шеърлари, «Чайльд Гарольд» дostonидан парча, «Шилйон тутқуни»
дostonи ва «Манфред» драматик дostonи киритилди.

Байрон Дж. Г. Избранное. Стихи, поэма, драматическая поэма.

И(Англ)